

16+

Мудрасць
сталага
веку
стар. 5

Цёплае
дыханне
мінуўшчыны
стар. 11

Любімы
горад —
у рэтраспектыве
стар. 13

Пакліканыя ў свет гармоніі

Яўген Гладкоў (справа) з дырыжорам Аркестра беларускіх народных інструментаў Дзмітрыем Калацілам.

За сваю шматвекавую гісторыю беларускі народ стварыў багатую культурную спадчыну. Наша краіна мае ўнікальны гісторыка-культурны патэнцыял: гэта помнікі архітэктуры, горадабудаўніцтва, мастацтва, археалогіі, паркавыя комплексы, музейныя калекцыі і кніжныя зборы.

Беларуская культура з'яўляецца часткай агульнаеўрапейскай культурнай прасторы, нашы суайчыннікі зрабілі велічэзны ўнёсак у сусветную культуру. Варта згадаць хаця б імёны Ефрасінні Полацкай і Сімяона Полацкага, Францыска Скарыны і Кірылы Тураўскага, Марка Шагала і Івана Хруцкага, Міхаіла Савіцкага і Рыгора Шырмы. Самабытная культура Беларусі фарміравалася на працягу стагоддзяў: з пакалення ў пакаленне перадаваліся духоўныя каштоўнасці, якія ўслаўлялі маральную сутнасць чалавека, а таксама высокія ідэалы добра і справядлівасці, павагі да старэйшых і непрымання зла.

Нядаўна адзначылі прафесійнае свята работнікаў культуры больш чым 65 тысяч суайчыннікаў — артысты і музыканты, пісьменнікі і мастакі, музейшчыкі і ўдзельнікі творчых калектываў, рэстаўратары і супрацоўнікі архіваў... Адным з найярчэйшых прадстаўнікоў свету мастацтва з'яўляецца Яўген Гладкоў, народны артыст Беларусі, старшыня створанай ім Асацыяцыі беларускіх цымбалістаў, заснавальнік і кіраўнік ансамбля цымбалістак «Лілея». Днямі музыкант адзначыў 80-гадовы юбілей. Увесь гэты час, пачынаючы ад моманту, калі юны Яўген адчуў сваё пакліканне ў свет гармоніі і гукаў, быў напоўнены самаадданай стваральнай працай па вывучэнні і ўдасканаленні музычнага майстэрства. Пакліканне не адпускае творцу і сёння: ужо больш чым 40 гадоў Яўген Гладкоў узначальвае кафедру струнных народных шчыпкова-ўдарных інструментаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Фота Аляксея Сталярова. З архіва «СБ. Беларусь сегодня».

«ЛіМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка спавіншаваў работнікаў культуры з прафесійным святам. «Дзякуючы вам, адданым мастацтву і роднай зямлі людзям, мы захоўваем культурную спадчыну Беларусі — найбольшае багацце народа, развіваем векавыя традыцыі, беражліва ставімся да помнікаў гістарычных эпох, абараняем свае духоўныя каштоўнасці», — адзначыў Прэзідэнт. «Упэўнены, што вашы таленты, адоранасць і імкненне да гармоніі заўсёды будуць служыць высакароднай місіі ўмацавання народнага адзінства, выхавання пачуцця гонару за вялікіх суайчыннікаў мінулага і сучаснага, фарміравання нацыянальнай годнасці як асновы развіцця будучых пакаленняў», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Віншаванні. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народнага артыста Беларусі Яўгена Гладкова з 80-гадовым юбілеем. «Ваш яркі талент, выканальніцкае майстэрства, шматгадовая актыўная прафесійная дзейнасць садзейнічаюць далейшаму росквіту і папулярнаму беларускай культуры, выклікаюць шчырую павагу і ўдзячнасць», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што сёння Яўген Гладкоў паспяхова перадае свой багаты вопыт адоранай моладзі, якая дастойна працягвае найлепшыя беларускія творчыя традыцыі.

• Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста РСФСР Леаніда Кураўлёва з 85-годдзем. «За гады плённай творчай дзейнасці Вамі выканана больш за 200 незабыўных роляў, многія з якіх увайшлі ў залаты фонд савецкага і расійскага кінематографа», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. Аляксандр Лукашэнка пажадаў, каб любоў да творчасці артыста і захапленне акцёрскім талентам мільёнаў глядачоў на ўсёй постсавецкай прасторы і ў далейшым садзейнічалі ўмацаванню культурных і дружалюбных сувязей паміж краінамі.

• Беларускі лідар павіншаваў народнага артыста Расіі Паўла Чухрая з 75-годдзем. «Ваша багатая творчая спадчына з'яўляецца прыкладам адданага служэння кінамастацтву. Вялікі талент, тонкі густ, непаўторны аўтарскі почырк заслужылі прызнанне прафесіяналаў і глядачоў не толькі ў Расіі, але і далёка за яе межамі», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што ў Беларусі Паўла Чухрая ведаюць і любяць як аднаго з самых вядомых рэжысёраў сучаснасці, чья творчасць — неацэнны ўклад у развіццё культурных сувязей паміж дзвюма краінамі.

Фестываль. Рэспубліканскаму фестывалю нацыянальных культур неабходна надаць новы імпульс. Такое меркаванне выказаў намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Ігар Петрышэнка на пасяджэнні арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы фестывалю, паведаміла БелТА. «Сёння мы праводзім першае пасяджэнне арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур. Склад аргкамітэта абноўлены, і цяпер мерапрыемства будзе праходзіць пад патранажам урада і Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта», — адзначыў Ігар Петрышэнка. Задача — не толькі захаваць унікальны фестываль, але і павысіць яго статус, узровень прэстыжу. Адкрыццё фестывалю сёлета адбылося 11 верасня ў Мінску, яго заключныя мерапрыемствы па традыцыі пройдуць у наступным годзе ў Гродне.

Паміць. Часовая экспазіцыя «Вальтэр Віхман: Беларусь 1941» адкрылася ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Мастацкая выстаўка створана на аснове 32 графічных работ нямецкага мастака і жывапісца Вальтэра Віхмана. Паводле арганізатараў, ён стаў сведкам жахаў і пакут людзей, калі быў маладым мастаком і ўдзельнікам вайны гітлераўскай Германіі супраць СССР. Мастак стварыў серыю графічных твораў пад назвай «Беларусь 1941», дзе адлюстраваны разбураныя беларускія гарады: Мінск, Бялынічы, Магілёў, Орша. «Гэтыя эскізы, акварэлі, замалёўкі алоўкам уяўляюць сабой мастацкія сведчання таго страшнага і цяжкага часу», — патлумачылі ў музеі. Асобныя малюнкі дапоўнены фатаграфіямі з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея і Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў.

Стасункі. У нашай краіне 11—16 кастрычніка праходзіць Тыдзень беларуска-японскай дружбы, інфармуе БелТА. Японскі фальклорны калектыў разам з беларускімі артыстамі выступае з канцэртамі ў Мінску, Магілёве, Маладзечне, Брагіне і Шклове. Ключавым мерапрыемствам стане канцэрт у Вялікай зале Белдзяржфілармоніі, які адбудзецца заўтра. Напярэдадні выступленняў артысты азнаёміліся з жамчужынамі беларускай гісторыі — Мірскім і Нясвіжскім замкамі, уключанымі ў Спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Тыдзень праходзіць па ініцыятыве Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі і Пасольства Беларусі ў Японіі, пры падтрымцы Міністэрства культуры і Міністэрства замежных спраў Беларусі, Гомельскага, Мінскага, Магілёўскага аблвыканкамаў.

Праект. У Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. В. Масленікава 12 кастрычніка адкрылася выстаўка «Мастацтва жывога агню». Праект рэалізаваны па выніках XVII Міжнароднага пленэру па кераміцы «Арт-Жыжаль», які праходзіў у Бабруйскім раёне з 17 ліпеня да 2 жніўня. У яго ўвайшлі творы 17 удзельнікаў з Беларусі, Прузіі, Малдовы, Перу, Расіі, Украіны. Работы майстроў аб'яднаны тэмай фальклору і міфалогіі ў мастацтве сучаснай керамікі. Кожны з удзельнікаў раскрыў тэму па-рознаму, злучыўшы аўтарскае бачанне і адметнасць культуры сваёй краіны. Перад тым як экспанавання ў абласным цэнтры, падагульняльная выстаўка была прадстаўлена шырокаму колу глядачоў у Бабруйскім мастацкім музеі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Кніжная восень у сталіцы

Звычайна Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш праходзіць на пачатку кожнага года. Форум адкрывае сезон выставачных кірмашоў на шырокай міжнароднай прасторы і становіцца вельмі прыцягальнай пляцоўкай для пісьменнікаў, выдаўцоў, паліграфістаў, кнігараспаўсюджвальнікаў.

Сёлета галоўны арганізатар выстаўкі — ААТ «Макбел» — вырашыў унесці змены ў свае планы і з 20 да 24 кастрычніка запрашае на чарговае кніжнае свята, якое адбудзецца гэтым разам на пляцоўцы гандлёвага цэнтра «Сталіца» ў Мінску.

— Выстаўка размесціцца на 2 і 3 паверхх гандлёвага комплексу і будзе працаваць з 10.00 да 22.00 гадзін, — паведаміў генеральны дырэктар ААТ «Макбел» Дзмітрый Макараў. — Мяркуецца, што на выстаўцы прадставяць сваю прадукцыю экспаненты з краін СНД.

Саюз пісьменнікаў Беларусі з задавальненнем падтрымлівае прапанову прыняць удзел у кніжным

вектар

Патэнцыял і новыя ўражанні

Пандэмія стала матыватарам для абуджэння цікавасці да ўласнай культуры. Прычым заязджаць пачалі нават у раней непапулярныя мясціны Беларусі. Такія высновы агучылі ўдзельнікі прэс-канферэнцыі, прысвечанай Сусветнаму дню турызму. Кожны год свята праходзіць пад пэўным дывізам. У 2021-м гэта «Турызм для забеспячэння інклюзійнага росту».

— За перыяд пандэміі турызм вельмі сур'ёзна змяніўся, пераарыентаваўся на ўнутраны рынак, — адзначыла Ірына Варановіч, дырэктар Дэпартамента па турызме Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь. — Летнім сезонам краіна для кожнага адкрывала новыя куткі. Здаецца, людзі па-іншаму паглядзелі на нашы набыткі. Будзем старацца зрабіць як мага болей цікавых маршрутаў, максімальна даступных для турыстаў.

Фота Кастуся Дробава.

Нягледзячы на складаны час, Нацыянальнае агенцтва па турызме працавала па ўсіх традыцыйных кірунках. Як адзначыў дырэктар установы Павел Сапоцька, за гэты год з'явіўся шэраг новых праграм, што дазваляе адкрыць мала знаёмыя грані беларускай культуры і гісторыі. Са студзеня атэставана прыблізна паўтары сотні гідаў-перакладчыкаў і экскурсаводаў. І калі раней атэстация праходзіла ў сталіцы, то ў апошнія гады яна можа быць і выязная.

праекты

Натхніцца спадчынай

Выстаўка «Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры», прадстаўленая Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь, працуе ў Аршанскай гарадской мастацкай галерэі В. А. Грамыкі, філіяле Музейнага комплексу гісторыі і культуры Аршаншчыны.

Выставачны праект расказвае пра асноўныя этапы гістарычнага развіцця нашай краіны, дае кароткую характарыстыку культурных каштоўнасцей, прадстаўляе нашу

нацыю як неад'емную частку сусветнай супольнасці, дапамагае зразумець, што такое Беларусь і хто такія беларусы. Такім чынам, можна выправіцца ў захапляльнае падарожжа, успомніць важныя даты і натхніцца спадчынай.

Экспазіцыя складаецца з дзвюх частак: «Гісторыя» і «Культура». Першая паказвае лёсавызначальныя падзеі, асноўныя працэсы, этапы гістарычнага развіцця Беларусі — ад старажытных часоў да сучаснасці. Другая адлюстроўвае асобныя тэмы, прысвечаныя самабытнай беларускай культуры.

Фота Кастуся Дробава.

фэсце. Усе жадаючыя члены СПБ могуць правесці свае прэзентацыі, аўтограф-сесіі. Выстаўка дае добрую магчымасць непасрэднага дыялогу з чытачом.

Марыя ЛІПЕНЬ

Спецыялісты Нацыянальнага агенцтва па турызме ўдзяляюць вялікую ўвагу рэгіёнам і ў сувязі з гэтым праводзяць даследаванні па пэўных тэмах: месцы памяці, звязаныя з Айчыннай вайной 1812 года, Першай і Другой сусветнымі войнамі, гістарычныя сядзібы (палацава-паркавыя ансамблі і сядзібна-паркавыя комплексы) і нематэрыяльная гісторыка-культурная спадчына (беларускія кухня, фальклор, традыцыйныя абрады, промыслы і рамёствы, этнаграфічныя аб'екты).

Што тычыцца сельскага турызму, то ён маладзее: у вёску са сваімі ідэямі пацягнулася моладзь, сем'і з малымі дзецьмі, адзначыла Валерыя Кліцунова, старшыня праўлення Беларускага грамадскага аб'яднання «Адпачынак у вёсцы». Напрыклад, сёлета ў Валожынскім раёне адкрылася аграсядзіба *Elagma*, якой займаюцца маладыя спецыялісты. А керамісты, мастакі, скульптары робяць на сваіх сядзібах арт-рэзідэнцыі («Стулы», «Птах»).

Тэма інклюзіі таксама цікавіць грамадскае аб'яднанне «Адпачынак у вёсцы». Расказваючы пра Валожынскі раён, Валерыя Кліцунова засяродзіла ўвагу на інклюзійнай экалагічнай сцэцы, якая размешчана на тэрыторыі заказніка «Налібоцкі» на беразе ракі Ісчла. Да таго ж некалькі сядзіб раёна адаптаваны і прапаноўваюць цікавыя паслугі для людзей з асаблівымі патрэбамі.

Дарэчы, 23 кастрычніка пройдзе дзень адчыненых дзвярэй у беларускіх аграсядзібах, які традыцыйна праводзіцца Міністэрствам спорту і турызму і беларускім грамадскім аб'яднаннем «Адпачынак у вёсцы». Звычайна турысты знаёмяцца з гаспадарамі, падбіраюць сядзібу і плануюць будучы адпачынак. Да таго ж дырэктар Дэпартамента па турызме анансавала сумесную з Беларускім дзяржаўным універсітэтам навукова-практычную канферэнцыю, прысвечаную аграэкатурызму. Мерапрыемства запланавана на канец лістапада. Сёлета таксама пачне працаваць новы кластар «Наваколле» ў Брэсцкай вобласці, прэзентацыя пройдзе 23—24 кастрычніка. Ініцыятыва аб'ядноўвае гаспадароў сядзіб, рамеснікаў і асоб, якія ведаюць, чым пачаставаць турыстаў. Кластар створаны на базе Кобрынскага і суседніх раёнаў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Міра ІЎКОВІЧ

вернісаж

Увасабленне ідэй.
Некласічнае

Усталічнай арт-гасцёўні «Высокае месца» адкрылася міжнародная выстаўка сучаснага авангарда «Святло. Форма. Колер. Рух», дзе прадстаўлена больш за 40 мастацкіх работ, створаных з 2004 да 2021 гг.

— Авангард — гэта стан душы, стыль і стаўленне да жыцця, — падкрэсліла куратар выстаўкі мастачка Людміла Рыбакова. — Мы заўсёды шукаем нешта новае ў штодзёнасці для пашырэння дыяпазону звыкллага. Кажуць, каб нешта перайначыць у жыцці, трэба ўнесці ў яго адну зменную. Таму мы паспрабавалі сабраць абсалютна розны дыяпазон творчых работ, каб прадэманстраваць усю прыгажосць авангарда вачыма розных мастакоў.

У экспазіцыі — работы беларускіх мастакоў Алы Броскі, Аляксандры Кліменкі, Аляксея Лацінніка, Анастасіі Клімовіч, Вікторыі Ганчаровай, Дзіяны Горбач, Ірыны Новікавай, Наталлі Зубковай, Наталлі Камар, Аксаны Шалыпінай, Вольгі Капачовай, Вольгі Мядзведзевай, Таццяны Катляровай-Савік, Фёдара Бажына, Юліі Кобы, расійскіх — Андрэя Кузьміна, Леаніда Феадора, Людмілы Рыбаковай, Наталлі Лукамскай і мастака з Арменіі Тыграна Джавадзяна.

Карціны дзеліцца на чатыры тэматычныя блокі: святло, форма, колер, рух. За аснову ўзяты складнікі, якія злучаюць усе чатырохмерныя асновы светабудовы. Лічба чатыры сімвалізуе дасягненне і развіццё. Прыналежнасць да авангардыстаў вызначаецца эспатажам, супярэчлівасцю, некласічным увасабленнем ідэй і непрымманнем стэрэатыпаў.

У межах выстаўкі глядачу прадстаўлена магчымасць пазнаёміцца з рознымі кірункамі і падстылямі авангарда: арт-тэктонік (тэкта-арт, архітэкт-арт), імпрэсіянізм, сюррэалізм, наіўнае і прымітыўнае мастацтва, сімвалізм, абстракцыянізм, канцэптуалізм і інш. Работы аб'яднаны агульным канцэптам — прагай эксперыменту.

Фота БелТА.

— Для мяне авангард — вобласць для эксперыменту: адкрыць новае для сябе і паказаць аўдыторыі, — зазначаў мастак-абстракцыяніст Аляксей Лаціннік. — Я працую ў змешаных тэхніках з акрылам, класічнымі інструментамі, часта эксперыментую. Напрыклад, пры стварэнні карціны «Баланс» я іграў з вадой. Калі твор быў гатовы, апрацаваў карціну струменем вады. Вы можаце ўбачыць пласты, якія былі першапачаткова, а потым выступілі і надалі твору новае гучанне. Самае цікавае, што я не ведаў, якім будзе канчатковы вынік. Знаходзіўся ў стане патоку, у якім усё, што прыходзіла ў душу, выліваў на палатно. І здзівіўся, калі ўбачыў фінальны варыянт.

Кожная карціна, прадстаўленая на выстаўцы, адпавядае агульнай канцэпцыі авангарда. Тут і энергія, і палеміка, і супярэчлівасць, новыя формы, сродкі, прыёмы. Менавіта таму глядач абавязкова знойдзе тое, што менавіта ў яго душы.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

вытокі

Аб'ект даследавання — скарбы

Гістарычныя знаходкі і іх галоўныя перліны сталі галоўнай тэмай для абмеркавання падчас XVI Гарадзенскіх навуковых чытанняў «Скарбы гарадзенскіх калекцый», якія прайшлі ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Ф. Карскага.

Галоўны бібліёграф сектара фарміравання інфармацыйнай прадукцыі навукова-даследчага аддзела бібліяграфіі інфармацыйнага цэнтара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Наталля Барсукова пазнаёміла прысутных з інфармацыяй пра збіральнікаў і калекцыянераў Гродзеншчыны ў анлайн-энцыклапедыі «Беларусь у асобах і падзеях».

Магістр гістарычных навук Андрэй Грэсь падзяліўся асабістымі высновамі пра медалі з каралеўскай серыі часоў

Станіслава Аўгуста Панятоўскага, якія з'яўляюцца часткай фондаў Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея. З друкаванымі выданнямі на мове ідыш з фондаў Гродзенскага дзяржаўнага музея гісторыі рэлігіі пазнаёміў Андрэй Ціхаміраў.

Паводле слоў дырэктара Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага Марыны Ігнатвіч, сёлета шмат увагі ўдзяляецца дзейнасці маладых даследчыкаў. У навуковых чытаннях бралі ўдзел студэнты ды аспіранты ВНУ. Так, студэнт Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы Мікіта Каспер абраў тэмай выступлення гісторыю фарміравання астэалагічнай калекцыі сваёй установы адукацыі, а пра сёлетнія вынікі археалагічных работ у мікрараёне Кульбакі Гродзенскага раёна распавялі аспірант Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта, навуковы супрацоўнік

музея гісторыі рэлігіі Аляксандр Гаршкоў і студэнт Гродзенскага ўніверсітэта Павел Жабінскі.

Пра керамічныя скарбонкі і манеты распавёў Віктар Какарэка, калекцыянер, старшыня Беларускага нумізматичнага таварыства. Хатнюю кніжніцу як катэгорыю калекцыяніравання разгледзеў кандыдат філалагічных навук, прафесар Аляксей Пяткевіч. Размова таксама ішла пра мастацкую калекцыю і бібліятэку Аляксандра Гінтаўта, правененцыі на кнігах з бібліятэкі Масалянскай ардынацыі і гісторыка-археалагічнай часткі краязнаўчай экспазіцыі Гродзенскага абласнога цэнтара турызму і краязнаўства.

Падчас мерапрыемства таксама падкрэслілі вялікую навуковую дзейнасць Гродзенскай абласной бібліятэкі і абралі тэму для абмеркавання на XVII Гарадзенскіх навуковых чытаннях.

Таццяна БАБКО

цікава ведаць

«Канёк-Гарбунок»: прэм'ера!

На сцэне Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі 30 і 31 кастрычніка ажыве казка. Каманда пастаноўшчыкаў пад кіраўніцтвам галоўнага балетмайстра тэатра народнага артыста Беларусі Юрыя Траяна рыхтуецца прадставіць публіцы балет Радзівона Шчадрына «Канёк-Гарбунок».

Гэтая адна з самых ранніх работ кампазітара (на той момант яму было крыху больш за 20 гадоў) магла б і не з'явіцца, калі б не паездка... у Беларусь. Сам Радзівон Канстанцінавіч успамінаў, што нараджэнню музыкі папярэднічала вандроўка ў беларускую глыбінку, дзе ўдалечыні ад цывілізацыі ён слухаў народныя песні.

Балет стаў сапраўды важным творам у жыцці кампазітара. Партытуру Шчадрын прысвяціў Маі Плісецкай, сваёй будучай жонцы. Знаёмства кампазітара і балерыны якраз і адбылося

на рэпетыцыях «Канька-Гарбунка». У сваіх інтэрв'ю маэстра не раз зазначаў, што дзякуючы гэтаму спектаклю ён злавіў сваю жар-птушку.

Над спектаклем таксама працуюць дырыжор Мікалай Калядка, мастакі Любоў Сідзельнікава (сцэнаграфія), Кацярына Булгакава (касцюмы), Ірына Уторнікава (святло), асістэнты харэографа Ганна Фокіна і Антон Краўчанка.

— Галоўнае — захаваць атмасферу, дух казкі, а для гэтага пастараемся зрабіць усё па максімуме, — зазначаў Юрый Траян.

Вядома, што галоўнага героя чакае шмат прыгод і небяспек — як сярод людзей, так і ў казачным свеце. І гэта будзе адбывацца ў маляўнічых дэкарацыях.

Галоўныя ролі ў адмысловай пастаноўцы выканаюць вядучыя артысты балета Ірына Яромкіна, Людміла Хітрова, Канстанцін Геронік, Алег Яромкін, Ягор Азаркевіч, Антон Краўчанка, Юрый Кавалёў, Канстанцін Кузняцоў і інш.

Міра ІЎКОВІЧ

нагода

Захапляльная
вандроўка

Калі юнацкі аддзел Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна арганізоўваў сустрэчу дзесяцікласнікаў школы № 23 з пісьменніцай Жаннай Міус, высветлілася, што ёсць выдатная нагода — маленькі творчы юбілей.

Менавіта восенню 2006 года ў Чавускай раённай газеце «Іскра» былі апублікаваны першыя вершы Жанны. І з тых часоў пад ветразем натхнення працягваецца яе захапляльная вандроўка па літаратурным свеце. За гады пошуку сваіх жанраў і стылю пабачылі свет тры кнігі паэзіі, зборнік прозы, чатыры вясёлыя кніжкі для дзяцей. На рахунку пісьменніцы шмат публікацый у газетах і часопісах, удзел у літаратурных конкурсах, у тым ліку і ў якасці члена журы.

Як член Савета Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ Жанна Міус з задавальненнем адгукаецца на прапановы прадставіць родную Магілёўшчыну на рэспубліканскіх і міжнародных (Румынія, Расія) фестывалях, выстаўках, Днях беларускага пісьменства — усюды, дзе павінна з годнасцю прагучаць беларускае слова.

Кацярына ПАЛЯКОВА

«ЛіМ»-люстэрка

Спектакль «Сотнікаў» Брэсцкага тэатра лялек пакажуць у Маскве ў рамках Міжнароднага вялікага дзіцячага фестывалю, інфармуе БелТА. Рэжысёрам спектакля па аднайменнай аповесці Васіля Быкава з'яўляецца лаўрэат нацыянальнай тэатральной прэміі «Залатая маска» Руслан Кудашоў. Пастаноўка адзначана дыпламам за найлепшую рэжысуру на XXIV Міжнародным тэатральным фестывалі «Белая вежа» і намінавана на Нацыянальную тэатральную прэмію. Перад паказам у Маскве яна будзе прадстаўлена камісіі па Нацыянальнай тэатральной прэміі. Паказ адбудзецца 25 кастрычніка на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага.

Міжнародны камерны аркестр *East-West Chamber Orchestra* пад кіраўніцтвам вядомага беларускага музыканта Расціслава Крымера выпусціў другі дыск, які заканчвае цыкл з чатырох камерных сімфоній Мечыслава Вайнберга. Дыск з другой і чацвёртай камернымі сімфоніямі кампазітара выданыя вядомай гуказапісвальнай кампаніяй *Naxos* і даступны ва ўсім свеце. Як адначае БелТА, часопіс музычнай крытыкі «Піццката» высокая ацаніў работу музыкантаў, адзначыўшы, што малады калектыў пад кіраўніцтвам Расціслава Крымера, заснаваны ў Беларусі, набірае абароты і пераконвае далікатнай іграй. А ў вядомым выданні «Гісторыя музыкі» ён быў аб'яўлены дыскам тыдня.

Дуэт з Беларусі заняў другое месца ў намінацыі «Віват, Перамога!» на фестывалі вайскова-патрыятычнай песні «Кацюша» ў Маскве, інфармуе АТН. Беларусы спаборнічалі ў артыстызме і творчасці з прадстаўнікамі міністэрстваў абароны Азербайджана, Арменіі і Кыргызстана. Сёлета нашу краіну прадстаўляў дуэт Узброеных Сіл супрацьпаветранай абароны. З 6 песень, якія гучалі ў адборачных конкурсах, для фіналу журы выбрала кампазіцыю «Вярніся». Гэта гісторыя пра каханне і надзею двух людзей, разлучаных Вялікай Айчыннай вайной.

Канцэртную праграму ў гонар 40-годдзя ансамбля флейтыстаў «Сірынкс» прадставяць 30 кастрычніка ў малой зале імя Р. Шырмы Беларускай дзяржаўнай філармоніі, паведаміла БелТА. Гасці музычнай праграмы пачуюць творы Моцарта, Паганіні, Глебава і іншых. На сцэну выйдучы флейтысты, музыканты, артысты вядучых аркестраў краіны: заслужаная артыстка Беларусі Ларыса Ласоцкая, Арцём Нямірскі, Арсен Замтарадзэ, Віктар Аляксееў, Наталля Мурзіна, Інга Картэс. Партыю фартэпіяна выканаюць Вадзім Сідараў і Вікторыя Чалала. Мастацкі кіраўнік — Ніна Аўраменка. «Гэта быў унікальны і адзіны ансамбль флейтыстаў у былым Савецкім Саюзе. У яго ўваходзілі вучні школы-адзінаццацігодкі пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, якія былі выхаванцамі Ніны Аўраменкі, — расказалі арганізатары. — Стаўшы сур'ёзным прафесійным калектывам, ансамбль з поспехам браў удзел у многіх міжнародных фестывалях».

Нобелеўскую прэмію па літаратуры Натрымаў танзаніец Абдулразак Гурна, паведаміла РІА «Новости». Гурна ўдастоены ўзнагароды за «бескампраміснае і спачувальнае даследаванне наступстваў каланіялізму і лёсу бежанца ў прорве паміж культурамі і кантынентамі», гаворыцца ў паведамленні Нобелеўскага камітэта Шведскай каралеўскай акадэміі навук. У літаратуры Абдулразак Гурна дэбютаваў у 1987 годзе з раманам «Памяць пра ад'езд». На яго рахунку дзесяць кніг, самыя вядомыя з іх — «Рай» (1994) і «Каля мора» (2001) — уваходзілі ў спісы Букераўскай прэміі.

Здапамогай штучнага інтэлекту даследчыкі ўзнавілі выяву аголенай жанчыны пад карцінай Пікасо, перадае ІТАР-ТАСС. Для ўзнаўлення страчаных работ быў выкарыстаны метад рэнтгенаграфіі, які дазваляе разглядаць ранейшую працу пад новым пластом фарбы. Аднак гэты спосаб звычайна дае магчымасць уявіць работу ў агульных рысах. *Oxia Palus* — брытанская кампанія, што ўзнавіла карціну, пайшла далей, выкарыстаўшы штучны інтэлект, каб «дамаляваць» аголеную жанчыну ў стылі Пікасо. Узноўленыя з дапамогай дадзенага метаду работы плануюць прадставіць на выстаўцы ў Лондане.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Чым вымяраецца адданасць

Калі мы захапляемся творчасцю паэтаў, мастакоў, музыкантаў, зазвычай не думаем пра тое, што за кожнай з выбітных асоб стаіць жанчына, каму адрасаваныя неўміручыя творы, хто натхніў на ўвасабленне яркіх неардынарных вобразаў альбо забяспечыў умовы, каб пісьменнік мог паглыбіцца ў свет слоў, мастак — у палітру адценняў, а кампазітар — у плынь гукаў, і ні пра што больш не клапаціцца.

Тваё — тое, што аддаў

Між тым нярэдка бывае і так, што спадарожніца жыцця гения, якая забяспечвае яму ўсе «тылы», і сама не чужая ў свеце мастацтва, а часам і не саступае свайму спадарожніку ў адоранасці, таленце, геніяльнасці... Але недарэмна кажуць, што любіць — гэта найперш аддаваць.

*Люблю цябе, жыццё, любоўю кроўнай.
Я не нахлебнік твой. Я на зямлю
Не для таго прыйшоў, каб жменяй поўнай
Уцехі браць. Я — аддаваць люблю.
Тым, што зрабіў, любоў я вымяраю.
І калі мой апошні час праб'е,
Павінен ведаць я, што паміраю,
Аддаўшы ўсё да кропелькі — табе.*

Радкі Ніла Гілевіча, што адлюстроўваюць сутнасць любові, у поўнай меры справядлівыя і для яго жонкі Ніны Іванаўны Гілевіч — яе называлі «добрым анёлам беларускасці»...

Галоўная ідэя, якой кіраваліся стваральнікі часовай літаратурна-дакументальнай экспазіцыі «Сямейная старонка: браты Гілевічы», што нядаўна адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, — паказаць павязь чалавека з зямлёй, жанчынай, адлюстраваць у яго жыцці ролю сям'і і маці. Па-мастацку ідэю ўвасабіў Генадзь Чысты.

«Хатні куток».

Примеркавана выстаўка да двух юбіляў: 90-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча і 85-годдзя яго малодшага брата, прэзаіка Міколы Гіля (менавіта такім псеўданімам ён падпісваецца ў друку). Інсталіяцыя дае магчымасць згадаць два таленты з адной сям'і: беларуская зямля багатая на творцаў, але ж такое, каб знакамітасці былі роднымі па крыві, сустракаецца нячаста.

Праз матэрыялы з фондаў музея — кнігі, рукапісы Ніла і Мікалая Сымонавічаў ды іншых пісьменнікаў, асабістыя рэчы братоў, шматлікія фотаздымкі і ілюстрацыі да твораў мы можам паглядзець на жыццё пісьменнікаў трохі з іншага ракурсу — яны прадстаўлены праз прызму ўнутрысямейных адносін.

«Гары, гары, мая зорка...»

Адной з дамінант экспазіцыі з'яўляецца «хатні куток». Праз цэнтральны пакой дома, зроблены ў выглядзе часткі інтэр'ера, дзе гаспадары сустракалі гасцей і частавалі кубачкам кавы альбо бавілі вольны час удваіх, мы апынаемся ва ўтульнай цёплай атмасферы пісьменніцкай

З архіва сям'і Гілевічаў.

Васіль Быкаў, Ігар Лучанок і Ніл Гілевіч.

сям'і: невялікі круглы стол, выкшталцонныя кубачкі з духмяным напоем, сціплыя краскі ў вазачцы — валашкі, адны з любімых кветак Ніла Сымонавіча, сямейныя партрэты над піяніна... У доме пісьменніка любілі музыку. Так, захаваўся ўспаміны аб тым, што літаратар і яго жонка Ніна Іванаўна часта разам слухалі ўлюбёны раманс «Гары, гары, мая зорка». Дый не злічыць песень, напісаных на словы паэта, а прачулыя радкі «А я лягу, прылягу край гасцінца старога», мусіць, ведае на памяць кожны...

У вачах маці і бацькі — любоў і строгасць, заміланне і суровасць адначасова. Сымон Пятровіч і Кацярына Мікалаеўна Гілевічы былі шматдзетнымі бацькамі, як і многія тагачасныя вясцоўцы. Не ўсе дзеці перажылі бацькоў... Дарэчы, кажуць, што працоўны кабінет Ніла Гілевіча сапраўды ўпрыгожвалі партрэты родных людзей. Як бы нагадвалі творцу пра яго сыноўскі і чалавечы абавязак, выпраменьвалі спагаду... З асабістых рэчаў — ваза, падараваная пісьменніку да яго дня нараджэння, з цёплым дарчым надпісам. Аздобай «куточка» з'яўляюцца работы Уладзіміра Савіча да выдання «Родных дзеці» — літаратурныя вобразы матухны — зямлі і маці, якія ўсё аб'ядноўваюць. У назву паэмы закладзены канцэпт, удала адлюстраваны мастаком: паняцце «родных дзеці» для творцы значыла больш, чым проста сваяцкія сувязі — яшчэ і адносіны з папярэднікамі і паслядоўнікамі, і падтрымка ўсяго роду, і стаўленне да Бацькаўшчыны. У вобразах, прадстаўленых на экспазіцыі, увособлена тое, што было надзвычай важна для пісьменніка і падштурхнула яго да напісання паэмы: смерць бацькі і маці, сястры і брата, адчуванне чалавекам свайго сыноўскага і братэрскага доўгу, непарыўнасць з каранямі...

— Мы зрабілі «хатні куток» асобным, каб падкрэсліць значэнне падмурка, жанчыны і маці, у любой сям'і, — распавядала падчас экскурсіі куратар выстаўкі Вольга Гулева.

Частка экспазіцыі прысвечана жонцы Ніла Сымонавіча Ніне Іванаўне — яна пра жыла ў шлюбе з пісьменнікам каля паўстагоддзя. Назва кнігі, укладальнікам якой быў Ніл Гілевіч — «Добры анёл беларускасці», — як нельга лепш адпавядае асобе Ніны Іванаўны. Яна была маці і спадарожніцай, крыніцай натхнення для паэта, добрым выкладчыкам, што многія яе былыя студэнты згадваюць ва ўспамінах (напрыклад, Людміла Рублеўская, чые згадкі таксама ўвайшлі ў гэтую кнігу). Ніл Сымонавіч піша ў выданні пра аўтографы: па яго словах, Васіль Быкаў спачатку падпісваў свае кнігі толькі яму, а потым пачаў падпісваць абаім. Зборнік «Праўдай адзінай» ён падпісаў толькі Ніне Іванаўне — «Добраму ангелу беларушчыны» — менавіта так Васіль Быкаў адчуваў яе як чалавека, яе адносіны да беларускай мовы і літаратуры. У гэтай кнізе літаратар сказаў пра Ніну Іванаўну, што яна «пакліканая Богам у... беларускае жыццё дачка Беларусі»...

Выстаўка зроблена на аснове архіва сям'і Гілевічаў. Фотаздымкі бацькоў пісьменнікаў і маладога Ніла Гілевіча перадаў сын паэта Сяргей Нілавіч. Дакументамі Міколы Гілевіча падзялілася яго жонка Марыя Гілевіч. Значная частка матэрыялаў належыць фондам музея. Некаторыя з іх ужо экспанаваліся на выстаўцы, прымеркаванай да 50-годдзя творчай дзейнасці Ніла Гілевіча, — гэтыя матэрыялы ён сам і перадаваў фонды. Сярод іх — рукапісы пісьменніка з яго акуратым тонкім почыркам, экслібрыс з выявай Францішка Багушэвіча.

Ёсць у інсталіяцыі і фотаздымкі з архіваў іншых творцаў — Васіля Быкава і Лідзіі Арабей. Самыя каштоўныя з матэрыялаў — запісы пісьменніка часоў вучобы ў тэхнікуме і студэнцтва. Так, захаваўся сшыткі з 1950-х гадоў. Кнігі, якія экспануюцца ў часовай экспазіцыі,

адлюстроўваюць рэтраспектыву творчасці паэта: ад першых зборнікаў да знакамітага шматтомніка — літаратар выдаваў яго сам напрыканцы жыцця.

Быць крыламі для іншых

Што тычыцца Міколы Гіля, то адметнасцю яго творчага шляху з'яўляецца наступнае: пісьменнік шмат гадоў працаваў у газеце «Літаратура і мастацтва» (з 1990 да 1997-га — галоўным рэдактарам) — праз яго рукі прайшло нямала маладых, пачынаючых творцаў. Праца не пакідала часу пісаць шмат — верагодна, менавіта таму напісана ім менавіта таяму напісана ім менавіта яго працы таксама важны. На жыццёвы выбар Міколы Гіля

паўплываў дзед, які называў юнага ўнука «пісарам», маючы на ўвазе журналісцкую работу, і старэйшы брат Ніл, які ў тыя часы ўжо актыўна друкаваўся. Найбліжэйшым сябрам Міколы быў Міхась Стральцоў — вучыліся разам. Яны належалі да пакалення шасцідзясятнікаў, якое прыйшло на хвалі хрушчоўскай адлігі і было больш разняволенае, мела свае перакананні... Пра гэта сведчаць матэрыялы выстаўкі, хоць іх не так багата, як дакументаў яго больш знакамітага брата. Сярод аўтографу — выданне з допісам з архіва Івана Чыгрынава.

— Кожны выконвае сваю ролю ў творчасці. Мікола Гіль, працаваўшы ў газеце, абраў не менш пачэсны шлях — быць рэдактарам, даваць крылы іншым: колькіх маладых, пачынаючых творцаў ён скіраваў у добры шлях сваімі слухнымі парадамі. А можа быць, менавіта ў тым і было галоўнае прызначэнне: тут вы явіліся педагогічнымі магчымасцямі яго таленту... — разважала Вольга Гулева.

Аб сумеснай працы ў штотыднёвіку «ЛіМ» згадаў на прэзентацыі выстаўкі і Віктар Шніп, які зазначыў: асоба Міколы Гіля вельмі моцна ўплывала на іншых — да маладых ён ставіўся па-бацькоўску. Многія з іх сталі пісьменнікамі.

Літаратурна-дакументальная экспазіцыя дае магчымасць кожнаму ўбачыць штосьці новае ў асобах і творчасці літаратараў, а таксама некаторыя факты, што тычацца сямейных адносін. У адкрыцці часовай экспазіцыі бралі ўдзел сын Ніла Сымонавіча Сяргей Нілавіч, жонка Міколы Гіля Марыя Міхайлаўна, унукі.

Фрагмент экспазіцыі.

Выстаўка адрасавана ўсім аматарам роднага слова і прыгожага пісьменства, але, па словах яе куратара, асабліва важная для маладых наведвальнікаў. Яны пачылі, наколькі істотны ў жыцці чалавека сямейны падмурак...

Яна БУДОВІЧ,
фота аўтара

Свая вышыня

Можна толькі здагадвацца, як пачувае сябе птушка, калі адольвае сваю завоблачную вышыню. Тым не менш крылы яе адрастаюць тут, у родным гняздзе. І ўзлёты, і самі вышыні, вядома ж, пачынаюцца на зямлі. Не хацелася б параўноўваць паэтаў з птушкамі, але і яны ў сваёй творчасці таксама шукаюць і прагнуць вышыні, таго самага высокага сэнсу, які дазваляе расчыніць чытачу шырэй і сэрца, і вочы. Сумна тым, хто яе не мае. Вышыня паэта хай і ўяўная, але асабліва я, як ні парадасальна, часта залежыць ад таго, наколькі моцна ён прывязаны і заглыблены ў родную зямлю з яе багаццямі і кастальскімі крыніцамі. Усё самае высокае заўсёды ў чымсьці залежнае ад усяго самага глыбокага!

«Крылы лёсу майго — Армения і Беларусь», — скажа неяк у адным з вершаў Ганад Чарказян. Прызнаннем гэтым нібыта падкрэсліць і нагадае нам пра тыя два зямныя вузлы, якімі ён моцна прывязаны і да аднаго, і да другога краю. Тут дазволу сабе невялікую цытату айчыннага класіка Петруся Броўкі з яго прадмовы да адной з ранніх публікацый Г. Чарказяна: «Ганад Чарказян (Торне Бадр) — малады армянскі паэт, курд па нацыянальнасці. Ён трывала звязаў свой лёс з Мінскам. Першы вузельчык завязаў яго бацька, што вызваляў Беларусь ад фашысцкай навалы. Другі — завязаў ён сам, калі пакахаў беларускую дзяўчыну, якая сталася яго жонкай».

Я невыпадкова падкрэсліў тут слова «трывала». «Трываласць» — такую назву даў Ганад Чарказян і сваёй першай кнізе. Тады крытыка, ацаніўшы ў цэлым станоўча вершаванае спавяданне маладога паэта і будаўніка, нібыта і перасцерагала яго: выстаіць толькі той, хто «захавае свае перакананні, актыўнасць і жар душы, не зломіцца ў спрэчцы з жыццём, у барацьбе за майстэрства...» Але роднасны дзеяслоў «трываць» не палохаў адчайнага хлопца з гор. Ён толькі паддаваў ахвоты і жару маладой яго душы. Пазней ужо, асэнсоўваючы ўсё пражытае і перажытае, паэт засведчыць:

Бог даў мне цвёрдасць,
Ёю і багаты.
Згінацца і ламацца не хачу.
Таму за мукі ўсе свае і страты
Я мужнасцю і цвёрдасцю плачу.

Я страху перад будучым не маю,
Ну як таго баяцца, што чакаў?!
А страшнага было не так і мала
На скразняках маіх і бальшаках.

Сціскаюць сэрца часам боль і крыўды,
І хтось на вуха хітрэнька пня.
Змірыцца б мне і быць мякчэй хоць крыху,
Але, даруіце, цвёрдасць не дае.

І няма патрэбы аддаваць гэтыя спавядальныя радкі ў вусны нейкага ўмоўнага лірычнага героя. Яны прамоўлены тым, хто сам іх выхадзіў, выпакутаваў, спаткаў і засведчыў, а не прыдумаў.

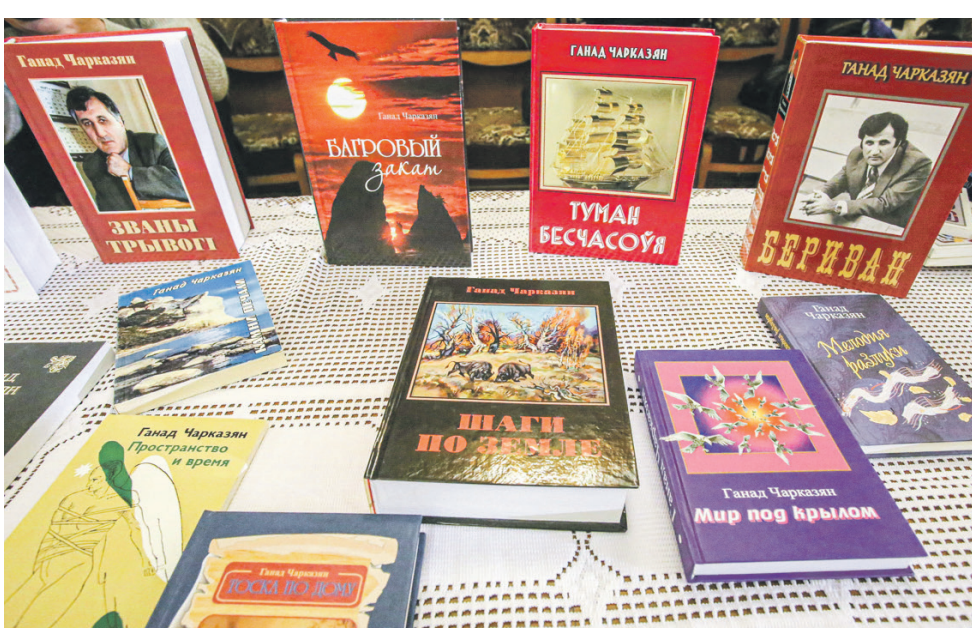
У нашым літаратурнаўстве пішуць пра тых жа паэтычных настаўнікаў і іх вучняў. А калі няма першых — няма і другіх, няма і самой паэтычнай школы. Як без яе паэзіі? Магчыма, тут ёсць выратавальнае выйсце: і ў самім жыцці, і ў творчасці застаецца памагатай толькі мудрая школа нашага жыцця. У гэтай школе Ганад Чарказян скончыў ужо не адну дзесяцігодку. Ды і сам даўно цягне на добрага настаўніка.

Жыццёвая дарога яго мела самыя розныя прыступкі і павароты, былі на ёй не толькі школа-дзесяцігодка ды вайсковая служба, але і праца на зямлі і ў заводскім цэху, дзе рабочы станок на ўсё жыццё пакінуў сваю адмеціну на твары. Была і праца будаўніка, якую ён згадвае з асаблівым гонарам. Ды ці мала чаго было! І ўсё ж без вучобы ў творцаў, у найлепшых майстроў паэтычнага слова абывісць немагчыма.

Я знарок не пытаў Ганада Чарказяна, хто быў яго літаратурным настаўнікам, у каго вучыўся ён паэтычнаму майстэрству. Было і так зразумела, што творчай

школай для яго стала ўся мудрая, непаўторная і высокая паэзія Усходу. Пад гэтыя словы згадалася мне сумесная паездка ў Ашхабад, дзе мы з Ганадам прэзентавалі беларускае выданне паэзіі Махтумкулі. На самым галоўным праспекце туркменскай сталіцы ёсць алея вялікіх паэтаў Усходу, тут я назіраў, як узнісла і натхнёна свяціліся вочы майго сябра, калі ён схіляўся перад манументамі самых мудрых салаўёў Усходу. Не патрабаваліся нейкія словы — сама сусветная веліч вялікіх імёнаў гаварыла маўчаннем, але пераканаўча.

Варта сказаць, што Ганаду Чарказяну ў яго творчым шчыраванні пашанцавала. У Беларусі яго па-бацькоўску падтрымалі тры ўшацкія волаты слова — Пятрусь Броўка, Васіль Быкаў і Рыгор Барадулін. Калі першыя два давалі добрыя парады, пісалі прадмовы да Ганадавых кніг, дык Рыгор Барадулін стаў і яго шчырым перакладчыкам. Наогул, перакладалі Ганада

Чарказяна даволі шмат нашых выдатных паэтаў. Як мы ведаем, піша ён на сваёй роднай, курдскай, ды яшчэ на армянскай мовах. А ўсе перакладчыкі ў нашым выпадку, і гэта ніякі не сакрэт, выходзілі ў сваёй працы не з арыгінала, а з падрадкаўніка. Дык ці не пагражала тут аўтару «ўмоўнай копіяй паэтычнага твора» (А. Твардоўскі)? Бо, як вядома, кожны, хто бярэцца за пераклад, дадае ў яго і нешта сваё, характэрнае толькі ўласнай творчай манеры. Гэтага цяжка пазбегнуць, нават цвёрда трымаючыся асновы арыгінала.

Аналізуючы ўсё тое, што ўвайшло ў паэтычныя кнігі Ганада Чарказяна, магу сцвярджаць: тое асабістае і характэрнае, што вылучае яго творчасць, у шматгалосым хоры айчыннай паэзіі, у самах перакладах цалкам вытрымана і захавана. Хай і немагчыма ўлавіць, арыентуючыся на падрадкаўнік, нейкія моўныя асаблівасці твора, паўтарыць непаўторнасць гукапісу, а вось рух самой думкі, яе асацыятыўныя пераходы, — гэта якраз тое, што падуладна перакладчыку. Немнагаслоўнасць, афарыстычнасць, без голай дыдактыкі павучанне, досціп, які часта мяжуе з нейкай, ледзь улоўнай, хітрынкай, — гэта ўсё характэрнае Ганаду Чарказяну, якое адразу пазнаеш і ў перакладзе. Хочацца цытаваць радкі паэта, у якіх так шмат любові да ўсяго роднага, дзе за ціхаю абалонкаю смутку заўсёды ўлагодзіць цябе хваля сонечнага святла:

Што гэта — кругамі ды кругамі
Думкаю кружу па свеце я?..
Поўня, ты прыгожая, вядома,
А радзіма прыгажэй мая.

Тысячы вачэй прыжмурам яркім
Зоркамі здалёк на нас глядзяць.
А святлей заўсёды на Радзіме —
Зблізку і здалёк усё відаць.

Нават калі б цытаваць усё тое Ганадава, што даводзілася перакладаць толькі мне аднаму, гэтага хапіла б, каб улюбіць самага патрабавальнага чытача ў яго

шчырую, роздумную паэзію. На літаратурных вечарынах я часта чытаў радкі, прысвечаныя жанчыне, і бачыў, як загараліся самым удзячным святлом вочы прысутных у зале:

Беражыце, покуль маладая,
Ласкавей жывіце, як жылі.
Калі вас жанчына накідае,
Плача ўсё, што плача на зямлі.

Тое мудрае і жыццесцвярджальнае, што характэрна паэзіі Усходу, заўсёды прысутнічае і ў творчасці Ганада Чарказяна. І Амар Хаям, і іншыя геніяльныя ўсходнія паэты гартавалі свае пёры, звяртаючыся да афарыстычных чатырохрадкоўяў. Называліся яны паронаму: рубай, касыды, баяты, туюгі. А вось у нашай літаратуры таленавіты паэт Ганад Чарказян даўно сцвердзіў сваю чатырохрадкоўю вершаванку, назваўшы яе чаргаві. У перакладзе з курдскай мовы гэта чатыры крокі. Назва ўдала перагукаецца і з самім прозвішчам паэта. Як вядома, пра значнасць мудраслоўя заўсёды мяркуюць па важкасці і яркасці самой думкі. Калі контуры яе будуць расплывістыя і невыразныя, тое ж чакае і сэнс. Лаканічнасць, выразнасць і нечаканасць — вось адметнасці яго чаргаві. Не магу ўстрымацца, каб не прывесці для прыкладу хоць некалькі з іх:

А таленты ўзвялічвае — рука.
Абдыме, прывітае, перахрысціць.
І толькі перад позіркам курка
Сама часамі не знаходзіць выйсця.

А ці варта пра жыццё спрачацца
Там, дзе шэрасць глуміцца над ім.
Можна ў цягніку праз век прамчацца,
Зразумеўшы потым — не ў сваім.

Згубленае некалі вяртаецца.
А каханне знікне — не вярнуць.
Але хтосьці хітрэнька ўсміхаецца —
Ведае ён сцежачку адну...

Гаворка пра творчасць Ганада Чарказяна была б няпоўная, калі б мы не згадалі яго прозы. Як прызнаецца сам паэт, да яе аднойчы ўсватаў яго той жа Рыгор Барадулін. Ён жа стаў і першым перакладчыкам праявітых рэчаў. Сёння на рахунку Ганада Чарказяна не адна кніга прозы. Ён аўтар некалькіх раманаў. Найбольш прыйшоўся па душы чытачу і выклікаў нават цэлыя дыскусіі раман «Горкі пах палыну», прысвечаны падзеям не такой далёкай Афганскай вайны.

Ці лёгка бывае пераход ад паэзіі да прозы? Гэтае пытанне, напэўна, мала хвалюе чытача, але для самога творцы яно істотнае, а магчыма, нават балючае. Палохае сама творчая адаптацыя, прывыканне да праявітай уседлівасці і засяроджанасці. Ды і, як кажуць, іграючы адразу на двух музычных інструментах, можна страціць у адным і не знайсці ў другім. Але, як мне здаецца, праявік Чарказян са згоды паэта Чарказяна даўно перасягнуў няпэўны рубаж балансавання і сёння раўнапраўна працуе на два творчыя крылы.

Проза Ганада Чарказяна мала падобна на прозу яго папчэнікаў па літаратуры. Свой жыццёвы матэрыял аўтар узважвае зусім на іншых шалых, дзе галоўнае месца адведзена чалавечай маралі, дзе паводзіны чалавека ацэньваюцца мудрасцю, сцверджанай вякамі. Кожнае яго апавяданне ці наведла падобныя на своеасаблівы філасофскі ўрок. Усё гэта яшчэ на самым пачатку вымагала і свайго адметнага стылю, арыгінальнага алегарычнага спосабу жыццяпісу. Думаю, што даецца такое нялёгка і не само прыходзіць. Адна з самых характэрных адметнасцей яго прозы — прытчавы характар, які ўжо даўно сцвердзіўся і з'яўляецца своеасаблівым аўтарскім прыёмам. Усё гэта вытрымана ў традыцыях той жа ўсходняй мудрасці.

Творчы пошук Ганада Чарказяна праягваецца. Амаль кожны год ён радуе нас сваёй новай кнігай. Некалі я спрабаваў вызначыць і нават назваць яго самую галоўную кнігу. Тады згадваліся дзясяткі выданняў, якія ўжо даўно прыйшлі да чытача, былі сярод іх і «Плач», і «Доля», і «Ноша», і «Бераг мары», а галоўнай самай так і не было, бо тут жа выходзіла чарговая кніжка пісьменніка, і яна казалася пра новы абсяг яго адкрыццяў.

У наведле «Сімург за гарой...» Ганад Чарказян малое нам хлапчука, які разам з дзедам выпраўляецца на пошукі казачнай птушкі Сімург. Нешта падобнае на пошукі гэтай чароўнай і няўлоўнай птушкі нагадвае нам і праца пісьменніка. Кожны раз адной і той жа сцяжынай ты выпраўляешся на пошукі чагосьці няўлоўнага, знаходзіш, магчыма, тое, што знаходзілі і адкрывалі да цябе ўжо многія шукальнікі. Але калі глядзіш на яго па-свойму, сваімі вачыма і сваім здзіўленнем, — гэта і будзе тваім адкрыццём. Такім шукальнікам уяўляецца мне і Ганад Чарказян. А хада, спосаб шукання ды іншыя сакрэты ў яго свае. У гэтым пераконвае мяне ўся яго творчасць.

Казімір КАМЕЙША
Фота Кастуся ДРОБАВА

І вечнасць не за гарамі

Святлана Кошур у айчынным краязнаўстве чалавек вядомы. Кожная новая яе кніга — заўважная падзея для ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй і культурай роднага краю. Не так даўно з’явіўся тэрмін «радзімазнаўства». З чаго ж складаецца гэтая навука? Магчыма, адказам паслужыць мой апавед пра новую кнігу Святланы Кошур «Край заповітных мрояў».

Даследаванне айчыннай гісторыі Святлана Андрэеўна называе праектам даўжынёю ў жыццё. Прызнаецца, што яе заўсёды натхняюць мясціны свідзьянскага і наднёманскага краю, помнікі прыроды, архітэктуры. Гэты край апеты многімі паэтамі. Цікавым мясцінам Гродзеншчыны пісьменніца прысвяціла дзве папярэднія кнігі: «Залатая падкова Свідзізі», «Зямля Карэліцкая і яе славытыя людзі». І вось новая кніга. Яна прысвечана таленавітым творчым людзям Прынёмання, таямніцам старых фотаальбомаў, успамінам з дзяцінства. Сярод сюжэтаў — гісторыі маёнтка Чамброў і звязаныя з ім старонкі памяці аўтара; эпізоды жыцця асветніцы Марыі Карповіч, вядомага мастацтвазнаўцы даследчыка гісторыі мастацкай культуры і архітэктуры XVII—XVIII стст. Марыуша Карповіча, ляснога кандуктара графа О’Рурка Фёдора Калітоўскага, яго нашчадка Яўгенія, які сябраваў з Янкам Купалам, артысткі балета з мястэчка Уселяб Клаўдзіі Калітоўскай... Яшчэ нас чакаюць таямнічая гісторыя Шчорсаўскага палаца, што належаў графу Храптовічу, напамін пра знакамёты Лаўрышаўскі манастыр. Цыклічную частку кампазіцыі выдання адкрываюць творы, прысвечаныя мясцовым мастакам: нарысы пра лёс мастачкі-прыгажуні Тамары Стагановіч з вёскі Нясутычы, пра творчасць і жыццё сучаснага мастака, галерэйшчыка з Навагрудка Кастуся Качана, жыццяпіс творцы Раісы Сіплевіч. Далей — гістарычны нарыс пад назвай «Сейце разумнае, добрае, вечнае...», у якім адлюстравана гісторыя школы ў Карэлічах, дзе дэвалюе вучыцца і самай Святлане Кошур. Аўтар пачынае апавед з сярэдзіны XIX ст., згадвае гісторыю з’яўлення ў мястэчку гістарычнага будынка Карэліцкага гарадскога вучылішча, узведзенага на мяжы двух стагоддзяў, і шматлікіх рупліўцаў на асветніцкай ніве, людзей, што вывелі на светлы жыццёвы шлях вялікую колькасць вучняў.

Факты, сюжэты, імёны... Жыццёвыя шляхі вызначаны часам. Подых яго адчуваецца на старонках кнігі то лёгкімі павевамі, то парывамі разбуральных ураганаў гісторыі. Тэма ліхалецця разглядаецца аўтарам праз прызму жыцця герояў кнігі (прыклад — раздзелы «Як школа стала казармай» і «Як аднаўлялі

школу»). Вобраз земляка, простага чалавека для Святланы Кошур з’яўляецца духоўным арыенцірам, цэнтрам сілы, прыкладам працавітасці, мужнай барацьбы за сваю годнасць. Так ён і падносіцца чытацкай аўдыторыі. Паняцце «герой» міжволі набывае эпічны сэнс. Пры гэтым не губляе сэнсу першапачатковага — у значэнні «дзеючая асоба», асоба, якая жыве, стварае, будзе, адстойвае свае каштоўнасці, абараняе ідэалы. Але таксама блукае, пакутуе, змагаецца за шчасце, дасягае мэты, нягледзячы ні на што. Дзеянне ў кнізе «Край заповітных мрояў» — няўмольны рух часу, яго спробы валадарыць чалавечай душой, спробы балючыя, трагічныя, але, на шчасце, безвыніковыя.

Таксама ў гэтым падручніку па радзімазнаўстве дзейнічае чалавек: носьбіт культуры, жыццёвых прынцыпаў, светапогляду. Ён нават ніколі і не планаваў, не марыў увайсці ў гісторыю. Ён самадастатковы, прасты і па-свойму сціплы, сумленны, шчыры беларус. Гаворыцца пра яго ў кнізе адпаведна — па-народнаму немудрагеліста, без пафасу, але грунтоўна. Вобразы рэальных людзей ужо створаны іншым аўтарам, імя якому жыццё. Аўтару кнігі пра людзей роднага краю дасталася задача пабудавання складаную канструкцыю з жыццяпісаў і ўспамінаў, з гістарычных фактаў і архіўных матэрыялаў. Гэты сімвалічны мост вядзе нас скрозь час, злучае мінулае з будучыняй, узбагачае новым зместам дзень сённяшня.

Даніну павагі аддае пісьменніца таленавітым вучоным, што праславілі Карэліччыну ў свеце. Гэта фізік-ядзершчык, акадэмік АН БССР Андрэй Богуш і яго брат, Аляксандр Богуш, доктар ветэрынарных навук, Ганаровы прафесар Віцебскай дзяржаўнай акадэміі ветэрынарнай медыцыны. Буйны вучоны ў галіне будаўніцтва аўтамабільных дарог, прафесар, доктар тэхнічных навук, акадэмік Беларускай інжынернай акадэміі Мікалай Вырко. Яшчэ адзін выпускнік Карэліцкай школы, прафесар, доктар філасофскіх навук, член-карэспандэнт НАН Беларусі Павел Вадап’янаў. Сапраўды неардынарная па моцы духу асоба, былы палітвязень сталінскіх лагераў Аляксандр Раковіч, які стаў доктарам навук, а за серыю навуковых прац па аўтаматызацыі праектавання ў машынабудаванні

атрымаў Дзяржаўную прэмію ў галіне навукі і тэхнікі. Выпускнік Карэліцкай школы, заслужаны работнік БДУ, доктар хімічных навук, прафесар Яўген Рахманько. Зямляк Святланы Андрэеўны — Уладзімір Еўтух — «прайшоў шлях ад сялянскага хлопчыка да кіраўніка высокага дзяржаўнага ўзроўню», працаваў у Савецкім міністраў Беларусі.

Асобную порцыю ўвагі і павагі ў кнізе Святлана Кошур адводзіць постаці акадэміка Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі Барыса Кіта. На прыкладзе гэтай гучнай і яркай біяграфіі пісьменніца дэманструе нам з’яву, якую навукоўцы называюць сацыяльным дэтэрмінізмам. У якім бы маленькім куточку свету ты ні нарадзіўся, незалежна ад становішча тваёй сям’і ў цябе заўсёды ёсць шанцы праславіцца на ўвесь свет і праславіць свой род і Айчыну.

Мроі пра асабістае шчасце непаруўна звязаны ў герояў кнігі з пачуццём шчырай любові да Радзімы. Для аўтара, як і для герояў кнігі, «зямля, дзе мы нарадзіліся, — гэта месца сілы, край заповітных мрояў, які нават далёка ад дома не магчыма забыць». Такі заповіт Святланы Кошур і яе роднага краю, пакладзены ў ідэйную аснову выдання.

Даведацца пра заповітныя мроі герояў кнігі дапаможа раздзел, што атрымаў назву «Таямніцы старых фотаальбомаў». Аўтар запрашае нас на змястоўную, займальную экскурсію па поўным цікавых сюжэтаў царстве сямейных фотаархіваў. Са старонак кнігі, як у альбомах, на нас глядзяць адухоўленыя твары. Пісьменніца імкнецца прыцягнуць да іх нашу ўвагу, каб дапамагчы ўбачыць у вобразе землякоў сябе, даць магчымае паверыць у пераможнасць чалавечага духу, у прыгажосць чалавечай прыроды. Кніга праілюстравана вялікай колькасцю ўнікальных фотаздымкаў і дакументаў.

Унёсак маіх землякоў у кніжную скарбніцу Беларусі велізарны. Вымяраецца ён не паказчыкамі статыстыкі, накладамі ды ўзнагародамі. Безумоўна, як і ва ўсіх, лепта гэтая характарызуецца пашчотным стаўленнем да слова, павагай да чытача... Дзявятая па ліку кніга Святланы Кошур нараджалася па законах навукі, не менш значнай за радзімазнаўства — па законах грамадзянскага сумлення.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Дзеткам дар — календар...

Аднак не звычайны — адрывны, насценны, ліставы, — а вясёлы. Менавіта такі падзаглавак — «вясёлы календар» — даў сваёй новай кнізе для хлопчыкаў і дзяўчынак «Жыў на свеце дзядзька Тыдзень...», што выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда», Мікола Чарняўскі. Слыны дзіцячы паэтдаўно стаў для малечы добрым літаратурным дзядулем, а то і прадзядулем.

Пачынаў пісаць, па сутнасці, яшчэ рабеснікам тых, каму адрасаваў свае творы. У 15 гадоў выступіў з вершамі ў газеце «Піянер Беларусь». У 20-гадовым узросце выйшла першая кніга «Дзе канчаецца лета». Пасля, выдаючы кнігу за кнігай, быў іх старэйшым літаратурным таварышам, бацькам... Не адзін дзясятак іх набралася. Не толькі паэтычных, але і празаічных. І вось гэтая.

Менавіта кніга, а не зборнік вершаў, хай сабе і дасціпных, займальных — колькі заўгодна эпітэтаў можна падбіраць, характарызуючы яе. Творы аб’яднаны адзінствам аўтарскай задумкі. Прасякнуты жаданнем Міколы Чарняўскага лішні раз засведчыць маленькім чытачам, як шмат у жыцці незвычайнага. Дастаткова толькі ўважліва прыгледзецца, і яго знойдзеш нават у самым звычайным. Калі ж яшчэ твай «памочнік» такі майстар паэтычнага слова, якім з’яўляецца Мікола Чарняўскі, ад напісанага не адарвацца. Чытаеш і ўважліва бачыш перад сабой таго, пра каго апавядаецца:

*Жыў на свеце дзядзька Тыдзень,
Працаваць любіў і ўмеў.
Трох сыноў меў дзядзька Тыдзень
І дачок чацвёрта меў.
Вельмі дружная сямейка:
Кожны — рупны,*

*усёўмейка.
Кожны — зграбны,
Кожны — ўвішны,
У сваёй сям’і —
Не лішні.
Палічылі, колькі іх?
Правільна —
СЯМЁРА ўсіх!*

Так і карціць хутчэй даведацца, хто гэтыя сыночкі і дочки. Найбольш кемны маленькі чытач (кніжка найперш адрасавана дзецям малодшага школьнага ўзросту), безумоўна, пачынае ўжо здагадвацца, пра каго

гаворка. Калі для кагосьці гэта яшчэ застаецца загадкай, то падказка не прымушае сябе чакаць. Канешне ж, дзеці Тыдня — асобныя дні. Кожнаму з іх у кнізе прысвечаны верш: «Панядзелак», «Аўторак»... Апошні ў гэтым пераліку, як і мае быць, «Нядзеля».

А калі дзень да дня, то... Пра гэта далейшы апавед: «сталі побач — // Тыдзень, Тыдзень. // Сталі поплец — Тыдзень, Тыдзень... // І здзіўіўся кожны шчыра: // Быў адзін, // А ўжо // ЧАТЫРЫ!». Атрымаўся месяц. Як дагэтуль з днямі, Мікола Чарняўскі знаёміць з імі так, каб атрымалася і займальна, і запамінальна. Выкарыстоўваецца і такі падыход, калі дзіця выступае не толькі сузіральнікам, але і свайго роду ўдзельнікам. Як у вершы «Кастрычнік»:

*— Дай, асінік, лісця, дай,
Што зраблю з ім —
Не пытай:
Вогненнае, быццам медзь,
Будзе ўзімку траўку грэць...*

Вершы добра дапаўняюцца малюнкамі. Дзякуючы мастачцы Галіне Івановай, героі паэтычнага апаведу, а імі і ўспрымаюцца дні дзядзькі Тыдня, месяцы дзядулі Года, набылі такое выяўленчае ўвасабленне, што паказаны ў асноўным... хлопчыкамі і дзяўчынкамі. У залежнасці ад таго, назвы іх мужчынскага ці жаночага роду. Яны то ўсмяшлівыя, то задумленыя, то засяроджаныя, то гарэзлівыя. Чытай пра кожнага і любуйся ім, успрымай яго жыццём, нават сваім раўняльным.

«Жывы календар» адметны і тым, што Мікола Чарняўскі запрашае дзетак

не проста да чытання, а чытання актыўнага. Каб яны, атрымаўшы пэўную інфармацыю, маглі паразважаць над ёю. У канцы верша гучыць запрашэнне: «Патлумачце, чаму так гавораць...» Пасля гэтага прыводзяцца народныя прыкметы. Пра кастрычнік, прынамсі, такія: «Кастрычнік зямлю балоціць, а лес залоціць», «Гусі ляцяць нізка — зіма блізка, а высока — зіма далёка», «Прышла Пакрова — апала дуброва» і іншыя. У канцы, як і ў іншых выпадках, яшчэ адно запрашэнне: «А што назіралі вы самі? Ці ўсё адпавядае гэтым народным прыкметам?»

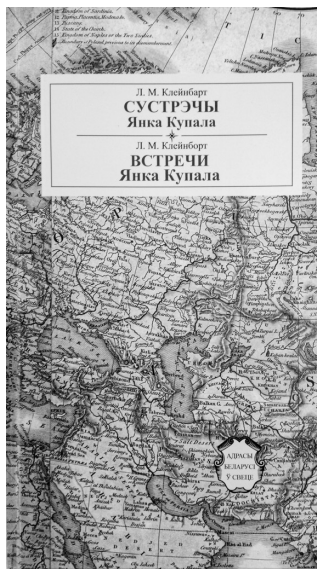
Магчыма, хтосьці з дарослых чытачоў задумаецца: «Няўжо ў кнізе “Жыў на свеце дзядзька Тыдзень...” усё так бездакорна?». Канешне, як любіў казаць мой светлай памяці сябра Алесь Пісьмянкоў, няма мяжы дасканаласці. Але мушу з чыстым сумленнем паўтарыць, што «вясёлы календар» пакідае настолькі прыемнае ўражанне. Ужо ёсць нагода назваць яго найлепшай кнігай для дзяцей сярод сёлетніх навінак.

Спадзяюся, што знойдуцца ахвотныя пацвердзіць мае меркаванні ў годзе наступным, калі будуць называцца намінацыі на чарговае прысуджэнне Нацыянальнай літаратурнай прэміі. А пакуль раю бацькам, дзядулям і бабулям: купляйце гэтую кніжку сваім сыночкам і дочкам, унукам і ўнучкам. Паверце, лепшага падарунка для іх не знайсці. Мяркуйце, што кнігу не абыдучь увагай і выхальнікі дзіцячых садоў. З задавальненнем пакарыстаюцца ёю ў пазашкольнай рабоце настаўнікі.

Віктар ЗАКРЭЎСКІ

Леў Клейнбарт: з любоўю пра Купалу

Нягледзячы на тое, што Янка Купала — адзін з самых вядомых беларускіх паэтаў, да вывучэння жыцця і творчасці якога звяртаецца вялікая колькасць вучоных, многія факты яго біяграфіі і сёння з'яўляюцца невядомымі ці маладаследаванымі. Яны яшчэ чакаюць свайго больш уважлівага, дапытлівага і грунтоўнага вывучэння.

філасофію яго творчасці. Дзякуючы пісьмам паэта да Льва Клейнбарта, якія ўвайшлі ў выданне, можна паглыбіцца ў душэўны перажыванні, пабачыць рэакцыю творцы на падзеі, якія адбываліся ў краіне і ў яго асабістым жыцці. Матэрыялы, выкарыстаныя ў кнізе, у асноўным належаць фондам Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Частка дакументаў сям'і Клейнбартаў — з Капыльскага раённага краязнаўчага музея і асабістага архіва Іны Соркінай, адзін здымак узяты з фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

Як падкрэсліла Алена Ляшковіч, дырэктар Купалаўскага музея, стварэнню каталогаў музейных прадметаў і музейных калекцый, а таксама іх публікацыі, пашырэнню ў музеі надаецца вялікая ўвага: справядліва, каб пра Янку Купалу ведала як мага больш людзей з першакрыніц. Таму музейшчыкам важна данесці да

наведвальніка аб'ектыўную інфармацыю. Менавіта гэтай мэтай кіраваліся супрацоўнікі ўстановы, калі рыхтавалі выданне каталога здымкаў, прысвечаных Янку Купалу, Уладзіславе Францаўне, каталога рукапісаў Янкі Купалы, каталога «Янка Купала ў выяўленчым мастацтве».

— Ідэя выдаць успаміны Клейнбарта пра Янку Купалу абмяркоўвалася на працягу некалькіх гадоў, — распавядала падчас прэзентацыі ўспамінаў Льва Клейнбарта Алена Ляшковіч. — Вельмі ўдзячная Алеся Карлюкевічу за тое, што ён падтрымаў нашу ідэю, ён жа з'яўляецца і аўтарам перакладу тэкстаў Клейнбарта, напісаных па-руску. Рэч у тым, што Леў Клейнбарт вельмі хацеў, каб гэтая кніга выйшла па-беларуску, аб чым казаў Уладзіславе Францаўне. Вырашылі, што выданне павінна пабачыць свет у серыі «Адрасы Беларусі ў свеце»: хоць яго аўтар і нарадзіўся ў Капылі, але жыў у асноўным у Санкт-Пецярбургу і Маскве. Кніга — сумесны праект выдавецкага дома «Звязда» Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Аўтарам адной з прадмоў да «Успамінаў» стала Ганна Запартыка, дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. У грунтоўным артыкуле прыводзяцца рэаліі жыцця і творчасці Льва Клейнбарта, пададзена гісторыя знаёмства літаратараў. Як вынікае з расповеду, іх звязвала вельмі цеснае сяброўства. Хоць сустракаліся яны нячаста, але менавіта дзякуючы іх стасункам пабачыў свет трэці зборнік Янкі Купалы «Шляхам жыцця»: разам з Клейнбартам вучыўся беларус доктар Ярэмч — ён прафінансаваў выданне вершаў Купалы, аддаўшы ім перавагу перад творамі Сяргея Ясеніна.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

Колькі на Беларусі рэгіёнаў і раёнаў?

Ужо цягам гадоў дваццаці бачу і чую (у прэсе і па радыё) бытаніну ва ўжыванні слоў *рэгіён* і *раён*. Гэта стала падставай прааналізаваць прычыну такога становішча.

Так, паводле «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы» *рэгіён* — «вялікая вобласць, група суседніх краін або тэрыторый, раёны, аб'яднаныя па якіх-небудзь агульных прыметах», а *раён* — «1. Частка тэрыторыі, мясцовасць, што вылучаецца паводле якіх-небудзь асаблівасцей, прыкмет. 2. Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў складзе вобласці, краю, рэспублікі або ўнутры вялікага горада (ёсць і яшчэ значэнні слова, якія маюць пазнаку *разм.*). Абодва словы пазычаныя (*раён* — з французскай мовы, *рэгіён* — з англійскай), адносяцца да адзінак фізіка-геаграфічнага раянавання любога таксанамічнага рангу і служаць для класіфікацыі тэрыторый».

Французскія пазычаныя звычайна больш раннія, што пацвярджаецца і беларускімі тэкстамі. Калі тэрыторыя Беларусі мела ў сваім складзе губерні, акругі, паветы, воласці, *раён* ужываўся ў 1-м значэнні: «Бандытызм расце, ахапляе ўсё большы *раён* і пагражае перакінуцца ў суседнія воласці» (Міхась Зарэцкі), а з канца 1930-х гадоў пасля адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу пераважае ўжыванне ў 2-м значэнні: «Зразумела, усе кіраўнікі *раёна* абураліся ў першую чаргу на гандлёвыя арганізацыі» (Уладзімір Дубоўка).

Лексема *рэгіён* пачынае спарадычна выкарыстоўвацца з 1970-х гадоў. Напрыклад, у рамане Уладзіміра Караткевіча «Чорны замак Альшанскі» сустракаем сказ у расповедзе Лыганоўскага: «І вось за адной з іх [раслін], калі толькі раз на многа год прарасце яна па-за межамі пчалінага *рэгіёна*, паляюць усе жыхары». Але і сёння *рэгіён* нешырока прадстаўлены ў творах мастацкай літаратуры: «У гэтай інфармацыі журналіст, які схаваў сваё прозвішча пад ініцыяламі N. N., настойліва праводзіў думку аб тым, што вірус, прынесены з планеты Вар, захоплівае ўсё новыя і новыя *рэгіёны*» (Леанід Дайнека); «Арабскі *рэгіён* падобны на дрэсіраванага тыгра, які пакаштаваў чалавечыны» (Юрась Нераток) і інш.

З пункту гледжання таксаноміі *рэгіён* знаходзіцца на першым узроўні падзелу: «Тыгр — жывёла, безумоўна, не нашага *рэгіёна* і нават не блізкіх да нас суседзяў» (Таццяна Шамякіна); «Застаюцца яшчэ культуры традыцыйна інданезійскага сацыякультурнага *рэгіёна*...» (Мікалай Крукоўскі). На Беларусі вылучаюць, у прыватнасці, 6 гісторыка-этнаграфічных *рэгіёнаў*: Паазер'е, Панямонне, Падняпроўе, Цэнтральная Беларусь, Заходняе і Усходняе Палессе. Ён жа *рэгіён*, можа суадносіцца з вобласцю пад уплывам англамоўнай традыцыі (такіх *рэгіёнаў* таксама 6): «Менавіта так можна прадставіць сёння паўднёва-ўсходні *рэгіён* Беларусі — Гомельскую вобласць»; «Пілотныя праекты па прыкладзе Гродзеншчыны, дзе турыстычны кластар існуе больш за 10 гадоў, распрацавалі ўсе *рэгіёны* краіны». Часта менавіта *рэгіён* дазваляе пазбегнуць таўталогіі пры шматразовым выкарыстанні *вобласці*.

Раён знаходзіцца на другім узроўні таксаноміі (раёнаў на Беларусі 118), таму пры атаясненні з *рэгіёнам-вобласцю* ўзнікае лагічная памылка, выкліканая падзелам паняццяў. Хіба могуць быць *рэгіёны ў вобласці*? Могуць, калі верыць беларускім СМІ: «У цэнтры сквера была арганізавана выстава снапоў і караваў, якія падрыхтавалі *рэгіёны вобласці*». Што перашкаджала аўтару выкарыстаць у сказе *раёны*?

Ствараецца амаль анекдатычная сітуацыя, калі *рэгіёны* пачынаюць узнікаць у *раёнах*: «На канцэрце гурта прысутнічалі прадстаўнікі амаль усіх *рэгіёнаў раёна*»; «Гэта быў пошук кожнай устаноўнай культуры свайго асабістага твару, звязанага з асаблівасцямі, традыцыямі, звычкамі, культурай асобных *рэгіёнаў раёна*». Тут *рэгіёны* варта было замяняць *сельсаветамі* (афіцыйна), *куткамі*, *куточкамі*, *аграгарадкамі*...

І апошняе. Супрацоўнікі рэдакцый часта не звяртаюць увагу на канчаткі роднага склону адзіночнага ліку. *Рэгіён*, як і *раён*, адносіцца да географічных паняццяў, таму павінен выкарыстоўвацца канчаток *-а*.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

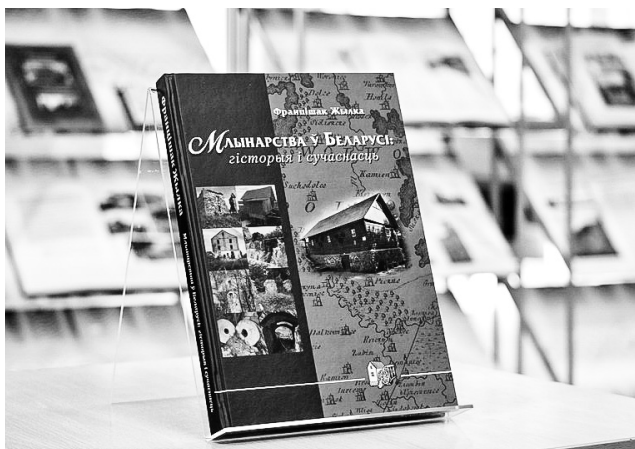
Хто дапаможа млынару

Ужыцці нашых продкаў млын займаў асаблівае месца: колькі з ім звязана легенд, чароўных казак, містычных гісторый! Лічылася, што млынаром можа быць толькі чалавек, які знаецца з нячыстай сілай — менавіта яе прадстаўнікі зазвычай бывалі ў яго прыслужніках. Але калі паспрабаваць патлумачыць усё без удзелу містыкі і чараўніцтва, то, відаць, не ў апошнюю чаргу на гэткі стан рэчаў паўплывала тое, што месцазнаходжанне гэтых гаспадарчых пабудов заўжды было наводшыбе, на ўскрайку вёскі, каля ракі, там, дзе найлепш спалучаюцца дзве стыхіі: водная і паветраная.

Да таго ж млынарства спрадвеку было адным з важных і сацыяльна значных заняткаў насельніцтва беларускіх зямель. Нашы продкі шырока выкарыстоўвалі энергію ветру і вады, таму і млыны былі характэрнай часткай беларускіх мястэчкаў, вёсак і мястэчак. У кожнага млына была свая гісторыя. Кожны з іх быў увасабленнем эстэтычнага густу і інжынернай задумы пэўнага майстра. Сёлета ў выдавецтве «Энцыклопедыкс» выйшла кніга Францішка Жылкі «Млынарства ў Беларусі: гісторыя і сучаснасць», у якой адлюстравана гісторыя мукавольнай справы ў Беларусі.

Аўтар выдання, ураджэнец Сморгоншчыны, з'яўляецца прадпрымальнікам, мецэнатам, даследчыкам і краязнаўцам. Яго пярэ належаць шэраг выданняў і артыкулаў. Па ініцыятыве і пры непасрэдным удзеле Францішка Жылкі ў аграгарадку Жодзішкі адрэстаўраваны вадзяны млын 1781 года, якім у 1-й палове XX стагоддзя валодаў дзед даследчыка па маці, а таксама барочная капліца Святога Яна Хрысціцеля каля аграгарадка Вішнева.

Са здымкаў пачатку XXI стагоддзя, на якіх зафіксавана багацце разнастайнай архітэктуры вадзяных млыноў Беларусі і іх гарманічнае спалучэнне з навакольным асяроддзем, аўтар склаў фотатэку і змясціў пад вокладку выдання. Так, да ўвагі чытача — каля 500 фатаграфій,

апісанне цікавых тэхнічных і гістарычных дэталей, а таксама матэрыялы з успамінаў нашчадкаў беларускіх млынароў. Выданне ўключае спісы вадзяных млыноў з архіваў Вільні і Мінска, раздзелы, прысвечаныя млынам і млынарству ў вуснай народнай творчасці і творах мастакоў Беларусі.

Кніга дазваляе ўсім зацікаўленым айчынным гісторыям і краязнаўствам глыбей пазнаёміцца з мінулым беларускага млынарства і атрымаць дадатковую інфармацыю аб гэтым промысле. Разлічана на шырокае кола чытачоў — аматараў і даследчыкаў.

На прэзентацыі, што нядаўна адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, дырэктар выдавецтва «Энцыклопедыкс» Ігар Чакалаў перадаў асобнік кнігі з аўтографам у фонд кніжніцы. Францішак Жылка падзяліўся гісторыям стварэння кнігі, распавёў пра асобныя, найбольш каштоўныя млыны Беларусі. Тэма млынарства, варта зазначыць, для айчынных навукі з'яўляецца маладаследаванай і перспектыўнай.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

Мікола МЯТЛІЦКІ

Касманаўту
Алегу Навіцкаму

Ты зноўку, Алег, у зорнае неба сягнуў.
І быў ты не ў Чэргені
ў гэтым сунічным чэргені.
На зорачку бачнае станцыі я пазірнаў,
Падумаў: што бачыш у гэтыя
хвілі вячэрніа?

Магчыма, Алег, ты на сінюю Нарач
глядзіш,
Дзе зорак адбітак у стыні сутоння
палошчацца,
А можа, прыкмеціў на плоце вясковым
гладыш
Ці роднага Чэргеня рухавай любуешся
плошчаю?

А можа, ты бачыш бязлюдную нашу
Хатынь
І постаць дабітага горам Камінскага?
І вусцішна ўслед сцінаецца космасу
стынь —
Дыханнем сваім зноўку кратаеш
вуліцы мінскія.

Мо бачыш наш Полацк,
урослы ў сівыя вякі,
І наш Магілёў, і мужнае поле Буйніцкае,
Мо Прыпяці стужку,
славутай палескай ракі,
Мо храм Усясвяцікі з яго грамавымі
званіцамі.

А можа, глядзіш на крэпасці Брэскай
муры,
На помнік салдата, павечнаю смагаю
сцятага,
І бачыш: яшчэ на зямлі не пагаслі кастры
Пякельнага самага,
жаркага веку дваццатага.

Па сцежках маленства ты гойсаў, Алег,
хлупчуком
Віхрастым, ичаслівым,
захопленым зоркамі небнымі,
У неба зямное ўзіраўся ты ўпотаі цішком

І чуў вечарамі ў ім космасу музыку
срэбную.
Калі ўпершыню ты ў вочы каханай
зірнуў,
Як многія з нас, зорку дастаць абяцаючы,
Адзін ты і спраўдзіў сваё абяцанне —
і ўжо не адну
Дастаў і прынёс, у высях сусвету
крыляючы.

Ты сцяг наш, Алег, над планетай усёй
распасіёр,
Яму мы, салдаты Айчыны,
кляліся у вернасці.
Ў руках тваіх дужых,
асыпаны промнямі зор,
Ён, мужны і вечны,
пад неба радзімае вернецца.

Алег, ты на край родны глядзіш
з недасяжнай вышы,
Для мільёнаў тваіх суайчыннікаў такой
аддаленай.
Няхай у кожнай зямляцкай будзе душы
Паглядам тваім зорка надзеі запалена.

Я ў хаце вырас, дзе пяць зорак
Крывёй барвее на сцяне.
Сваім расстрэльным, скрутным горам
Вайна ўпілася ў сэрца мне
З дзён першых.
І крывавіць рана,
На ўсіх шляхах зямных
Смыліць.
Дзяцей Параскі і Дзям'яна
Ім не дабіць,
Мне — не забыць...

Я столькіх не сустрэў,
Каго б жадаў пабачыць —
Схавалі іх у цемені вякі.
Ва ўсе часы, відаць,
Не перайначыць
Расклад жыцця такі.

І прамаўляю з чутым болем сэрца
Пад вечнасці званамі:
Наступнікі мае, вам не сустрэцца
З прапрадзедзімі — намі.

Ды ў той пары,
Для нас ужо бяскрылай,
Праз часу акіяны
З прысутнымі
Быцця духоўнай сілай
Мы паяднаны.

Вользе

Ты пад неба прыйшла ў год,
абсытаны стронцыем,
І твае трыццаць пяць юных,
светлых пад сонцам

Кветкай ичасця цвілі — маладая матуля
З прыхаванай слязою да грудзей сына
туліш,
Бо казалі ўрачы — скрушны вынеслі
вырак:
Так учэпіста ў лімфе рак згублівы вырас.
Ў скутым сэрцы нашу я іскрынку надзеі,
Што жахота цягучы свой сум не пасее,
Што не будзе разлукі балеснае ранней,
Што ўтрымаешся ты на мяжы існавання,
Што не стане маленькі твой сын
сірацінай,
Што адступіцца ліха нязнанай пуцінай...

Я з мальбою аб тым устаю і кладуся,
Каб падрэзаў Бог крылы працорныя
скрусе,
І яна светла-сініх нябёс не закрыла,
Каб цябе ўберагла цудадзейная сіла
Дзён тваіх маладых...
І не стаўся знаменнем
Той чарнобыльскі год —
год твайго нараджэння.

Як наступаў тэхнічны век?
Упершыню, дыхнуўшы парай,
Прагрукаў першы паравоз;

І першы параход праплыў
Па сіняй гладзі акіяна,
Згубіўшы ветразі свае...

І чорны скамянелы вугаль,
Падняты з нетраў векавых,
Аддаў магутны жар прагрэсу...

Лес надрэчны,
лёс сустрэчны,
ты — не вечны...

Час імклівы,
час журлівы,
быстрацечны...

У юнацтве распасіёр
шырока крылы.
І памкнуўся ў выш нябёсаў
пташ іштосілы.

Гучнай радасцю ўпіваўся
у палёце.
Верным сэрцам заставаўся
юнай цноце.

Быў ичаслівы,
быў імклівы,
быў бяспечны...

Лес надрэчны,
лёс сустрэчны,
ты — не вечны...

Бывае зацымненне сонечнае,
Бывае зацымненне месячнае.

Зацымненне — жыццё наша сённяшняе,
Раздраем агідным кмечанае.

На нашым кавалку сушы
У многіх мазгах зацымненне.
Яно ахінула душы,
Нам грозіць бядой знікнення.

Мінула зацымненне сонечнае,
Мінула зацымненне месячнае.
Мінецца зацымненне і сённяшняе,
Раздраем агідным кмечанае.

Акорды цішыні...
Утаймаваўся, нарэшыце,
Горад, заснуў крэпкім сном.
Хмара ваду ў дзіравым рэшаце
Нясе за акном.

Ліхтароў чарада праябляе пырскае
Жоўтым прамоклым святлом.
Хмара панурай калматай пысаю
Лаішыць вышотны дом.

Вуліцы апусцелы тунэль,
Лісце каштанаў,
Пазбытае дрогкага спуду...
У клетках-кватэрах
Сну беспрабоднага хмель...
Улегліся страсці
Вечна імклівага люду...

Акорды цішыні...

Восень мая залаталістая,
Ты наступіла.
Неба яшчэ сіняе, чыстае.
Цвет дзівасілу

Ля серабрыстай крыніцы
Жарка палае,
Чырванню ззяюць зарніцы
На небакраі.

Восень мая залаталістая,
Светлая восень,
Далеч яшчэ святлістая,
Чыстая просінь.

Мерай дакладнай не ўзважана
Ўсё, што набыта,
Перад цямрэчы сажая,
Змрочным нябытам.

Восень мая залаталістая,
Перш, як пагасне
Лісце святлістае, лісце агністае,
Ў прастрані яснай

Хай разальецца сонца праменнае
Сходзін парою
Самаю светлаю, вечна нятленнаю,
Юнай зарою...

Ганна АТРОШЧАНКА

Матулі

Як цябе цяпер мне не хапае!
На жыцця сцяжыне я адна...
Для мяне як быццам ты святая,
Шмат зрабіла ты ў жыцці добра.

Хай быў лёс, матулечка, твой горкі,
Марыць ты любіла ў цішыні.

Месяц саграваў душы, і зоркі
Атулялі ласкай з вышыні.

Кволую бярозку маладую,
Да зямлі цябе гнуў цяжкі лёс...
Ды ў ваенную часіну злую
Ты прасіла вытрымкі ў бяроз.

...Знікла ичасце промнем у зеніце,
Ратаваў сыноч ад небыцця.
Перапёлачка сцявала ў жыце,
Каб ішла наперад, да жыцця.

Завулак родны, добры дзень!
Вітаю кожную травінку...
Пякучы, сонечны прамень
Цалуе ранкам зноў расінку.

Вітаю вербы і лазняк,
Што атуліў, як шаль, азерца.
Спявае птушка звонка так,
Што спеў ліецца прама ў сэрца.

І сонца ззяе тут ярчэй,
І водар поля адмысловы.
Складайся, новы верш, хутчэй —
Мне родны кут дыктуе словы...

Фота Кастуся Дробава.

Зінаіда ДУДЗЮК

Ранічкай Аксіння і яе суседка Сынклета па расе выгналі кароў, кіўнулі адна адной у знак прывітання на адлегласці, чакалі, калі пастух Геба падгоніць статак. Як толькі стары параўняўся з жанчынамі, паздароўкаўся і паклікаў:

— Хадзіце сюды, бабачкі, нешта скажу. Жанчыны падышлі, навастрылі слых, каб лепш зразумець, бо Геба шапялявы, язык у яго быў неяк не так прышыты, як у іншых людзей. На самай справе яго звалі Глебам, але ў маленстве, не ўмеючы правільна вымавіць сваё імя, назваўся Гебам, так і застаўся да старасці. Пастух весела прыжмурыў правае вока, падміргнуў жанчынам і праспяваў:

*Што тут дзеецца на свеце,
Што няроўна дзеліць Бог:
Веня сядзіць у сельсавеце,
А Геба пасе кароў!*

— Вой, каб ты жывы быў са сваёю прыпеўкаю, — засмяялася Сынклета.

Геба шчоўкнуў пугаю, запыніў кароў, што пачалі ўжо скубсці траву каля платоў і пайшоў далей уздоўж вёскі, заграбаючы пыл босымі нагамі.

— Напэўна, сам склаў прыпеўку, — выказала меркаванне Аксіння.

— А што яму яшчэ рабіць цэлы дзень з каровамі?! Толькі выдумляць якую бязглуздыцу. А ты чула, што з калгаснікамі дзеецца?

— Не, нічога не ведаю...

— Дык слухай: гэта ж яны ўчора пазаводзілі сваіх кароў і коней у агульны панскі хлёў. Начаства пра той свой калгасны набытак і забылася. Каровы равуць не доеныя, коні не поеныя. Пабеглі гаспадыні з плачам кожная сваю кароўку даіць, а мужчыны, адпаведна, коней даглядаць. Тады да калгаснага Начаства дайшло, што трэба прызначыць каго з людзей, каб працавалі даяркамі і конюхамі.

— А ты збіраешся ў калгас ісці? — спытала Аксіння.

— Хто ж па добрай волі ў пятлю лезе? — пытаннем на пытанне адказала Сынклета. — А ці ведаеш, што твая нявестка дачку нарадзіла? Мо пойдзеш пабабіць? Ці зноў скажаш, адсохнуць табе рукі і ногі, перш чым да яе пойдзеш... Трое дзяцей Міхалка займеў, а ты ўсё ваўчыцаю глядзіш у яго бок...

— Не твая гэта справа, Сынклета! Уласнымі ўнукамі займайся, — злосна адказала Аксіння і патупала ў свой двор.

Яна ведала, што Хрысціна цяжарная, але пра нараджэнне ўнучкі пачула толькі зараз. Ubачыла каля хлява Мірона, падышла, пастаяла моўчкі, назіраючы за ім.

— Ты чаго? — спытаў муж.

— Людзі кажучь, што Хрысціна дзяўчынку нарадзіла.

— І дзякаваць Богу, — адказаў Мірон, ашчадна падсцілаючы віламі салому ў каровіна стойла.

— Ты пойдзеш да іх?

— Пайду, чаму ж не? Мае ўнукі там растуць.

— А мне што рабіць?

— Упершыню ў жыцці чую ад цябе такое пытанне, бо ты заўсёды лепш за ўсіх ведаеш, як і каму з кім жыць, што і як рабіць, — упікнуў жонку Мірон.

— Я ў цябе пытаюся, ісці мне да іх ці не? — Даўно пара пайсці, хоць трэцюю ўнучку пабабіш, астанія двое неяк і без тваёй ласкі выкачаліся.

Слёзы крыўды нагарнуліся ў Аксінні на вочы, злавала на сына, на нявестку і на ўвесь свет з яго недасканаласцю. Не магла зразумець, чаму ў яе сям'і не так ладна ўсё робіцца, як у іншых людзей. Сын Міхалка, прыгожы ды разумны, звязаў лёс з беспасажнаю сіратаю ды яшчэ старэйшаю за сябе. Нават не пашлюбіліся, сышліся і жывуць без вяселля і вячання! Ці ж можна было прыняць такую нявестку? Не прыняла і не прызнала, думала: з часам самі разбягуцца. А вуно што атрымалася: Міхалка пабудаваліся, трое дзетак займеў, кажучь людзі, што жывуць з Хрысцінаю ў згодзе...

Аксіння ўздыхнула, пайшла ў хату, пачала распальваць печ, каб прыгатаваць сняданак, употай паплакала, каб не заўважылі дзеці Аляксей з Таняй, а пасля выцерла слёзы і вырашыла, што абавязкова наведае ўнучку на дзявяты дзень ад нараджэння, калі трэба будзе пакупаць немаўлятка.

Фота Кастуся Дробава.

Доўга ж цягнуліся тыя дні. Аксіння ўсё абдумала загодзь і добра падрыхтавалася: адрэзала ладны кавалак палатна на пляюшкі дзіцяці, сабрала масла, зрабіла свежага сыру, наліла гладышку вяршкоў, прыхапіла для большых унукаў суханых грушак, вішань і яблыкаў — няхай паласуюцца. Ведала яна, як цяжка даюцца дзеці, сама нарадзіла дванаццаць, а выжылі толькі пяцёра: варта было якой хваробе ўбіцца ў вёску, дык без жалю касіла людзей, а найбольш малечу. Вельмі хацелася ёй, каб жылі яе дзеці шчасліва і ў дастатку, таму так непрымірыма паўстала супраць бязглуздай Міхалкавай жаніцьбы.

Калі ж настаў той дзявяты дзень, апарулася ў чыстае, узала ў кашолку падарункі і выправілася ў госці. Падгадала час па палудні, спадзявалася, што якраз тады ў Міхалкі ўсе будуць дома, яны ў калгас на працу не ходзяць. Ішла і вельмі хвалявалася, сэрца ледзь не вылятала з грудзей, баялася, што прагоніць яе родны сын, і пойдзе яна з ганьбаю дамоў.

Адчыніла весніцы, акінула двор позіркам, усё чыста і прыбрана. Увайшла ў сенцы і таксама адзначыла, што нідзе нічога не валяецца. Увайшла ў хату, прывіталася. Міхалка сядзеў на ўсьло-не каля стала, Хрысціна калыхала калыску, падвешаную да бэлькі на круку. Унукі Калінка з Радзікам гарталі кніжку,

седзячы на прыпечку. Ёй адказалі вітаннем, а сын быццам нават узрадавана сказаў:

— Мама прыйшла...

— Прыйшла... Мо і не чакалі? — на-сцярожана спытала Аксіння.

— Даўно чакалі, — азвалася Хрысціна, і гэтыя словы нявесткі ператрэслі ў душы свякрухі ўсе яе пакуты, перавярнулі і падступілі слязьмі.

Аксіння спрабавала схаваць вочы, нахілілася над кашолкаю, пачала даставаць падарункі, выкладаць на стол. Пасля крадком выцерла слёзы і папрасіла:

— Пакажыце ж мне ўнучачку...

Пайшла да калыскі, убачыла прыгожы ружовы тварык, усміхнулася:

— Анёлак! Чыста анёлак! — азірнулася на Калінку і Радзіка. — Прыгожыя вашы дзеткі, як лялечкі. Зусім забылася, я ж хачу малых пачаставаць, — і падала ўнукам гасцінцы.

Дзеці ўзрадаваліся, пачалі са смакам грызці сухія грушы, вішні і яблычныя долькі. Толькі цяпер акінула позіркам Аксіння хату і зноў засталася задаволеная, што ложкак засланы

перабіранай посцілкай, навалачкі прыгожа вышытыя, занавескі на вокнах хоць і з марлі, але адмыслова аздобленыя аплікацыяй з кветачкамі і галубкамі, настольнік на сталі чысты, дзеткі дагледжаныя, і сказала:

— Добра ў вас. Жывіце шчасліва і даруйце мне... Ці будзем купаць дзіця сёння?

— Будзем, мама, — адказала Хрысціна.

І зноў нечакана нейкае невядомое раней цяпло напоўніла грудзі Аксінні, ажно дыханне перахапіла і падступіла да вачэй слёзы. Выцерла іх мімаходзь, схіляючыся над малою ўнучкаю, і спытала:

— Як збіраецца назваць немаўлятка?

— Міраславаю, — адказаў Міхалка.

— Вельмі прыгожае імя, хоць і рэдкае.

Хрысціна прынесла ў хату начоўкі, абцёрла іх, дастала з печы чыгун з цёплай вадою. Пакуль нявестка завіхалася, свякроў памалілася, папрасіла ў Бога спрыяння дзіцяці ў жыцці, пасля ўкінула ў ваду загодзь прыпасеныя дзевяць зярняткаў жыта, каб дзяўчынка была здаровая, апусціла срэбную манетку ў начоўкі на багацце, некалькі кавалачкаў вугалю на абарону, уліла трохі малака на хараство, пад начоўкі паклала грабенчык, верацяно, іголку, лён, каб дзяўчынка вырасла добрай гаспадыняй і майстрыцай. Потым жанчыны згодна

Урывак з рамана

купалі немаўля і зладжана апраналі, загарнулі ў пляюшкі і перапаясалі. Міхалка толькі ціха пакашліваў у кулак.

— Бяда з гэтым кашлем. І Аляксей увесь час кіхікае. Што рабіць?

— Нічога не зробіш. Хвароба ёсць, а лекаў няма, — адказаў Міхалка.

— Трэба вам пажаніцца, — без асаблівага падыходу раптам сказала Аксіння. — Усе ж людзі ведаюць, што вы жы-вяце без шлюб-у.

— Нас не хвалюе, што людзі думаюць, бо нам і так добра, — адказаў сын.

— Трэба ўсё ж рабіць, як усе людзі спрадвечу рабілі.

— Мож-а, ты, мама, хочаш, каб мы павянчаліся, дык царкву зачынілі, няма дзе вячання, — разважаў Міхалка. — Ці мо нам у сельсавет да Вені Лобана ісці? Дык не пайду. Хто ён такі, каб мяне жаніць? Няхай сам спярша ажэніцца.

— Глядзіце самі, дзеткі, рабіце так, як вам лепш, а будзе вам добра, дык і маё сэрца будзе спакойнае, — адказала Аксіння і не стала назаліць парадамі даросламу сыну.

Дамоў яна вярнулася заспакоеная, увечары пахвалілася сямейнікам, як прыязна яе сустрэлі, сказала, што цяпер яна будзе часта наведваць сваіх унукаў, каб пасля добра яе ўспаміналі. І хто ведае, што там будзе наперадзе, можа, менавіта нехта з гэтых дзяцей падасць ёй кубак вады, калі яна будзе зусім нямогла. Мірон парадаваўся перамене ў жонцы, бо разумев, што бес-сэнсоўна варагаваць з уласнымі дзецьмі, а лепш памагчы справаю, калі маеш магчымасць.

Мож-а, упершыню за шмат гадоў заснула Аксіння спакойна і хутка, без згрызот у душы, без крыўды і злосці. Ноччу ёй прысніўся непрыемны сон, што яна лазіла праз нейкія норы, дзе ўсё цела яе круціла і ламала, яна задыхалася і ніяк не магла выбавіцца з гэтай пасткі. Абудзілася ад таго, што яе ўсю трэсла ад холоду. «Што гэта са мною? — падумала яна. — Лета ж на дварэ. Чаму так холадна?» Сціснулася ўся ў камяк, прыцягнула рукі да грудзей, падкурчыла ногі пад жывот, спрабуючы сагрэцца. Пасля яна ўжо не помніла нічога: задрамала ці страціла прытомнасць. Раніцай Мірон пабудзіў жонку:

— Уставай, Аксіння, пара кароў даіць ды выганяць на пашу.

Пацягнуў з жонкі посцілку, убачыў рукі, ненаaturalна згорнутыя на грудзях, як лапкі ўдохлага птушаняці, і падкурчаныя ногі. Аксіння вярнулася, але не здолела выпрастацца, слёзы цяклі з вачэй, а цела не падпарадкоўвалася ёй. Мірон паспрабаваў пасадзіць жонку на пасцелі, але яна валілася на бок, не маючы сілы.

— Што з табою здарылася? Здаровая была ўчора...

Мірон напавіў падушку, паклаў жонку, разумеючы, што за ноч яе паралізавала і цяпер наўрад ці яна калі будзе хадзіць. Пабудзіў дзяцей. Таня і Аляксей падышлі да ложка, уражана пазіралі на Аксінню. Дачка прыгладзіла валасы, што ўпалі на матчын твар.

— Дзеткі мае, як жа вы цяпер будзеце? Нічым я вам не дапамагу, — заплакала Аксіння.

— Добра, што Бог мову не адняў, дык хоць вады папросіш ды якой дапамогі, — сказаў Мірон і пайшоў з хаты.

Такая сялянская доля: пакуль трымаешся на нагах, дык рабі сваю справу, ніхто яе за цябе не зробіць. Скаціна не разумее чалавечых мітрэнаў, яе трэба свечасова напаіць, пакарміць, як быццам яна служыць табе, а найперш ты слугуеш ёй.

Джумагельды МУЛКІЕЎ:

«Перакладчык разбурае бар’еры»

Апавяданні Джумагельды Мулкіева, выпускніка Літаратурнага інстытута імя А. М. Горкага, туркменскага празаіка, паэта і перакладчыка, супрацоўніка часопіса «Дунья эдэбіяты» («Сусветная літаратура»), у апошнія гады ў перакладзе на беларускую мову друкаваліся на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», у часопісе «Малодосць», у альманаху «Далягляды». Па ацэнках саміх туркменскіх калег-літаратараў, па меркаваннях чытачоў, Джумагельды Мулкіеў — адзін з самых цікавых сучасных празаікаў Каракумскага краю. Письменнік пагадзіўся адказаць на некаторыя пытанні для беларускіх медыя.

— Джумагельды, з чаго пачалося ваша асабістае знаёмства з беларускай літаратурай?

— Маё свядомае знаёмства з беларускай літаратурай пачалося з восені 1983 года. Тады я вучыўся на першым курсе маскоўскага Літаратурнага інстытута. І ў мяне быў аднакурснік з Беларусі — Валодзя Сотнікаў. Аднойчы мы на творчым семінары абмяркоўвалі яго апавяданне пад назвай «Пажар». З гэтага апавядання і пачалося маё падарожжа ў чароўны свет беларускай літаратуры. Валодзя Сотнікаў, калі не памыляюся, пасля першага курса па сямейных абставінах перавёўся ў Мінск, у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт...

— Першыя кнігі беларускіх аўтараў вы чыталі на туркменскай ці рускай мовах? Бо ў розныя дзесяцігоддзі, канешне ж, да развалу Савецкага Саюза, у Туркменістане на туркменскай мове былі выдадзены кнігі Якуба Коласа, Янкі Купалы, Петруся Броўкі, Вячаслава Адамчыка, Валянціна Лукшы, Івана Чыгрынава...

— Ведаеце, гэта досыць цяжкае пытанне. Калі ж гэта было... Даўным-даўно, таму ў галаву ніякія прозвішчы, назвы твораў не прыходзяць. Але ведаю і зараз, што вашу літаратуру з 1980-х гадоў не абыходзіў увагай.

— Сэрца беларускай літаратуры, мастацкая з’ява, якую, пэўна, паўтарыць немагчыма, — Васіль Быкаў, яго творы пра Вялікую Айчынную вайну... Калі вы адкрылі для сябе яго творчасць? Якія ўрокі як письменнік вынеслі пасля знаёмства з кнігамі?

сябе. Васіль Быкаў з апраметнай цемры вайны, як мурашка, якая цягне на сваёй спіне зярняткі, па крупінках цягнуў праўду ў жыццё, да чытача. Праўду, якой так не ставала. І я з таго часу атрымаў галоўны прафесійны, галоўны пісьменніцкі ўрок — пісаць праўду. Я ў Быкава навучыўся пісаць толькі праўду, якой бы яна горкай і непрыемнай ні была.

— Для беларусаў доўгія гады галоўнай тэмай у мастацкай прозе была вайна, Вялікая Айчынная, чалавек на вайне... А які твор з туркменскай літаратуры, на ваш погляд, можна назваць найболей яркім, дакладным адлюстраваннем ваеннай тэмы?

— Відаць, варта назваць у якасці прыкладу творчасць пісьменнікаў-франтавікоў Пены Рэджэпава, Ашыра Назарава, Сеітніяза Атаева. І, можа быць, — творчасць Атаджана Тагана таксама, але ўжо з другога ўхілу, як пісьменніка, які прыйшоў у літаратуру шмат пазней, які і цяпер працуе ў літаратуры, нягледзячы на свой стаўленні ўзрост.

— Як перакладчык вы судакрануліся з пераўвасабленнем вершаў Уладзіміра Караткевіча на туркменскую мову. Ці будзеце яшчэ штосьці перакладаць з Караткевіча? Ці працягнеце знаёмства з яго творчасцю і далей?

— З творчасцю Уладзіміра Караткевіча я сур’ёзна пазнаёміўся зусім нядаўна. Для часопіса, дзе працую, пераклаў некалькі яго вершаў. Сярод іх (называю іх па перакладах на рускую, я ж перакладаў з рускай) — «Іней»,

прыроды... Да прыроды сваёй краіны. А з гэтай блізкасцю нараджаецца і любоў. І ў маіх творчых планах — новыя звароты да перакладаў караткевічаўскай паэзіі.

Але ж ён і выдатны, геніяльны празаік. Проза Уладзіміра Караткевіча (асабліва калі матэрыялам служыць беларуская гісторыя) прыцягвае чытача праз містыку ці, правільней сказаць, з дапамогай містыкі. Містыка хутчэй і лепей за нейкія іншыя прыёмы знаходзіць адчувальныя клеткі чалавека. Караткевіч ведаў гэта, выкарыстоўваў містыку ў творах, зрабіў яе сваім памагатым. У гэтым ён вельмі падобны да Гоголя, Булгакава... Праз сваіх герояў Караткевіч адлюстроўвае, паказвае душу беларускага народа, у нечым падобную на душу майго туркменскага народа.

— Як вы лічыце, ёсць сэнс адкрываць свет іншых нацыянальных літаратур масаваму чытачу? Вы ўдзельнічаеце ў рабоце над часопісам «Дунья эдэбіяты» («Сусветная літаратура»). Наколькі вялікай папулярнасцю карыстаецца гэтае выданне сярод звычайных чытачоў Туркменістана?

— Чалавецтва на Зямлі, хаця і існуюць моўныя перашкоды, адно цэлае... І перакладчык разбурае бар’еры, набліжае людзей адзін да аднаго. Дакладней, перакладчык спрыяе гэтаму, а набліжаюць літаратура, творы, якія перакладаюцца. Людзі бачаць іншыя душы праз розныя мастацкія адкрыцці. І тым самым праз гэтае бачанне, усведамленне новага, раней невядомага, сыходзяцца, адкрываюцца самі іншаму свету, іншым народам. Часопіс «Дунья эдэбіяты» складаецца з твораў іншых літаратур, перакладзеных на туркменскую мову. Туркменскі чытач праз старонкі «Дунья эдэбіяты» адкрывае вялікі свет, знаёміцца з літаратурамі іншых народаў. Наша чытацкая аўдыторыя вялікая, вельмі шырокая, разнапланавая... Гэта і даказвае тое, што людзям розных сацыяльных груп даспадобы чытаць замежныя творы, а значыць, мець суразмоўцаў з розных куточкаў свету.

— Раскажыце крыху пра ўласны вопыт працы ў галіне мастацкага перакладу. Якія з літаратур народаў свету найболей вам блізкія, найболей цікавыя?

— Першыя мае спробы ў галіне мастацкага перакладу з’явіліся яшчэ ў час студэнцтва ў Літаратурным інстытуце. Перакладаў вершы аднакурснікаў.

Сярод іх былі Гунда Саканія з Абхазіі, Заур Шарбанаў з Азербайджана, Эвеліна Ракіцкая з Масквы, Вадзім Сцепанцоў з Тулы, Ганна Істоміна з Пярмі і многія іншыя... У час летніх вакацый турбаваўся, каб пераклады былі надрукаваны ў розных выданнях у нас у рэспубліцы, а першага верасня вяртаўся ў Маскву са стосам газет, дзе і былі надрукаваны творы аднакурснікаў у маіх перакладах. Газеты раздаваў ім проста ў аўдыторыі. Хаця яны ніводнага слова з публікацый не разумелі, але былі радыя пабачыць свае вершы ў перакладзе на іншую мову.

Добрыя творы, нягледзячы на тое, да якой літаратуры яны адносяцца, лічу для сябе блізкімі. Вось гэтая чытацкая захопленасць і кіруе маім перакладчыцкім выбарам.

— Што б вы ў першую чаргу прапанавалі для перакладу на беларускую мову з творчасці сучасных пісьменнікаў Туркменістана?

— Перакладаць трэба найперш творы маладых аўтараў. Самых лепшых. Такімі лічу Максата Бяшымава і Ахмета Мьялева і іх творы. За імі — будучыня туркменскай літаратуры. Яны ўжо сёння паказваюць шырокія магчымасці туркменскай нацыянальнай літаратуры, вызначаюць яе далягляды.

І перакладчык разбурае бар’еры, набліжае людзей адзін да аднаго. Дакладней, перакладчык спрыяе гэтаму, а набліжаюць літаратура, творы, якія перакладаюцца. Людзі бачаць іншыя душы праз розныя мастацкія адкрыцці. І тым самым праз гэтае бачанне, усведамленне новага, раней невядомага, сыходзяцца, адкрываюцца самі іншаму свету, іншым народам. Часопіс «Дунья эдэбіяты» складаецца з твораў іншых літаратур, перакладзеных на туркменскую мову. Туркменскі чытач праз старонкі «Дунья эдэбіяты» адкрывае вялікі свет, знаёміцца з літаратурамі іншых народаў. Наша чытацкая аўдыторыя вялікая, вельмі шырокая, разнапланавая...

— Ці адчуваеце вы як перакладчык мастацкай прозы сэнсавыя страты пры перадачы тых ці іншых нюансаў арыгінала?

— Пры перакладзе сэнсавыя страты не адчуваю. Дакладней, стараюся перакладаць так, каб такіх страт не здаралася.

— Што вам падаецца найболей цікавым ці найболей лёгкай: перакладаць прозу альбо паэзію?

— Перакладаць прозу лягчэй, чым паэзію. І там, і тут адчуваю сябе як рыба ў вадзе, таму мне цікавыя і празаічны, і паэтычны пераклады. Калі такая праца раптам становіцца нецікавай, то я кідаю яе. Значыць, памыліўся ў выбары твора для перакладу. Часам жа трэба ўзвысіцца над проста чытацкім перакананнем, што цікавы менавіта той ці іншы твор. Угрызанне ў яго сутнасць як перакладчыка часам фарміруе іншыя ўяўленні.

Гутарыў Мікола МІРШЧЫНА

— Творчасць вялікага беларускага пісьменніка Васіля Быкава мы скрупулёзна вывучалі падчас вучобы ў Літінстытуце. Яго ваенная проза, бы сапраўдны магніт, прыцягвала нас да

«Я помню», «И прощай. Не нужно сожалений...», «Кипарисовые штучки», «Строка бесспорна, безупречна...». Што я адчуў пры перакладзе яго вершаў? Відаць, блізкасць паэта да

Эпілог у дзвюх частках

На старонках «ЛіМа» 13 жніўня 2021 года апублікаваны артыкул «Канкурэнт Багдановіча — Альфонс Петрашкевіч», у якім быў рэпрэзентаваны літаратурны партрэт аднаго з забытых беларускіх паэтаў пачатку XX стагоддзя. Аўтар гэтых радкоў трымаўся агульнага рэчышча ар-хіўна-пошукавай працы, вяртання імёнаў, новага прачытання гісторыі нацыянальнага пісьменства. Публікацыя актуалізавала тэму, але не падвяла выніковую рысу, а вызначыла новыя напрамкі даследаванняў літаратуразнаўчага і краязнаўчага характару. У якасці эпілогу на свет папрасіліся выяўленыя ў ходзе працы матэрыялы, якія надаюць вобразу Альфонса Петрашкевіча адмысловую жыццёвінку і прыцягальнасць.

Частка першая: паэтычна-запаветная

Падабенства Максіма Багдановіча і Альфонса Петрашкевіча, адзначанае ў папярэднім публікацыі, прасочваецца не толькі ў іх біяграфіях, але і ў лёсе творчай спадчыны. Пасля выхаду двухтомнага Збору твораў класіка беларускай літаратуры ў 1927—1928 гадах Васіль Мачульскі, удзельнік вевахага праекта, выдаў брашуру «Апіс рукапісаў М. Багдановіча і матэрыялаў да яго біяграфіі» (1929). У гэты ж час Іванам Замоціным, аўтарэтэтным вучоным і рэдактарам двухтомніка, быў падрыхтаваны да друку змястоўны артыкул «Літаратурная спадчына А. Б. Петрашкевіча (Па рукапісных матэрыялах)», апублікаваны толькі ў 1991 годзе.

У распараджэнні Івана Замоціна аказалася пяць шшыткаў рукапісаў паэта з Крайска, перададзеных Змітраком Бядулем, ім жа была ўдакладнена біяграфія земляка. На аснове гэтых матэрыялаў і напісаны аглядны артыкул, прысвечаны жыццю і творчасці Альфонса Петрашкевіча.

Аўтар робіць акцэнт на сацыяльным паходжанні «маладога летуценніка»: «...шляхціц па сваіх продках, але прадстаўнік разам з тым збяднелага роду, які апусціўся да становішча звычайнага малаземельнага селяніна, — ён адчувае сябе, як і раней, дэкласаваным шляхціцам і не мірыцца з лёсам беднага земляроба». На аснове аналізу вершаў «Нічога не трэба» і «Мне не трэба» крышталізуецца выснова наконт таго, які «сродак да замірэння» з абставінамі вынаходзіць паэт: «...чыста індывідуалістычны, далёкі ад псіхаідэалогіі працоўнага селяніна, а ўласна — ён марыць не аб патрачаным шляхетным побыце і не аб моцнай сялянскай гаспадарцы, а аб ідылічным жыцці вясковага паэта сярод мірнай прыроды; яму нічога не трэба — ні цёплай хаты, ні белага хлеба, яму патрэбна сіняе неба, пад небама кавалак рачнога берага з бярозкай, з палывымі краскамі, з песняй салаўя, з гудзеннем пчалы; яму не трэба зямлі, будынкаў, грошай, не трэба нават сям’і — усё яму заменіць песні, якія ён складае ў атуленні прыроды». Прыводзім гэтую аб’ёмістую цытату як адметную па сваёй сталістыцы, не характэрнай для іншых літаратуразнаўчых прац вучонага.

У зборніку Івана Замоціна «Творы: Літаратурна-крытычныя артыкулы» (1991), у якім быў апублікаваны згада-ны аглядыны матэрыял, перад чытачом паўставала, за выключэннем асобных цытат, завочнае апеляванне да першакрыніц, пяці шшыткаў рукапісаў. У фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ) захоўваюцца гранкі выдання «Працы кафедры гісторыі беларускай літаратуры. Т. I», падрыхтаванага да выхаду ў 1929—1930 гг., алетакіне надрукаванага. Артыкул І. Замоціна меўся выходзіць з дадаткам «3 аўтографай А. Петрашкевіча (1911—1914 гг.)». У якасці ўзораў творчай спадчыны паэта тут прадстаўлены 10 вершаў і 7 т. зв. мініяцюр — невялікіх апавяданняў, вершаў у прозе, накідаў.

Верш «Зламаны флянс» — напамін пра шляхецкае паходжання аўтара, узор яго куртуазнай лірыкі:

Даткнуўшысь няёмкай рукою
Да вазы, — зламала ты флянс...
Астаўшысь, стаіць сіратою
Без кветкі з зямлёю флянс.

Даткнуўшысь няёмкай рукою
Да сэрца, — ўзбурыла мне кроў
І звяла сама, сіратою
Пакінуўшы ў сэрцы любоў...

Адзін з твораў анталагічнай падборкі пацвярджае прызнае стаўленне А. Петрашкевіча да З. Бядулі:

ВЕР МНЕ!

(Пасвяціч.<аю> тав.<арышу> майму З. Б.)

Час настане, міне ліха,
Хоць то мо’ й няскора, —
Вып’ем гарач із кяліха
Беднаты і гора.

Вып’ем гарач. Ні драбінкі
Не пакінем ўнукам...
Прыдуць вольнасці часіны
І фінал ўсім мукам.

Згіне ў Леце час няволі,
Праз дзядоў пражыты;
Згінуць дэспаты сваволі
Пад магільнай плітай...

Згасне хцівасць ў нашым людзе,
Як блісне навук...
Вер мне! добра жыці будзе,
Ды ня нам, а ўнукам.

Гісторыкаў айчынным медыяпрасторы не можа не зацікавіць верш «Аб “Лучынцы”». Гаворка ідзе пра часопіс для беларускай моладзі, які выходзіў у Мінску ў 1914 г. пад рэдакцыяй Аляксандра Уласава і Алаізы Пашкевіч (Цёткі). Перад намі ўнікальны паэтычны тэкст, адметны сваёй архітэктонікай, прысвечаны гэтаму перыядычнаму выданню пачатку XX стагоддзя:

«Што ты, Грышка, тут чытаеш?
Што за кніжка прад табой?»
— Што, — «Лучынка», ці ж ня знаеш?..
«Гдзе ж ты браў яе?» — З сабой
Я прывёз, як быў у Мінску.
«Ну, што пішуць тут — скажы!»
— Добра пішуць: многа вершаў,
Многа сказак — да душы...
«Ну, а болей?» — Што ж там болей!
Ёсць аб свеце шмат чаго —
Ды такога, як ніколі
Я ня чуў ні ад каго...
Ёсць яшчэ там... ды і сказаці
Я ня ўмею так, як там...
Ну, як з горам ваяваці,
Як багатым стаціа нам.
«Ну, а болей?» — Ды нічога...
Прачытай, так будзеш знаць! —
«Ох-хо-хо... За стар я многа,
Каб наўчыцца мне чытаць!..»

Іван Замоцін згледзеў асаблівую інтанацыю, запаветнасць творчасці Альфонса Петрашкевіча «ў яго эпілогу да вершаў апошняга (пятага) шшытка, дзе ён выказвае надзею, што яго «букет з васількоў» (так ён называе збор сваіх вершаў) знойдзе сабе месца выключна сярод беднякоў, якім ён галоўным чынам і, магчыма, цалкам адрасуе сваю творчасць». У якасці падмацавання выказанай думкі даследчык прывёў адну штрафу з верша «Эпілог». Дзякуючы матэрыялам архіва-музея мы маем магчымасць узнавіць увесь тэкст развітальнага твора Альфонса Петрашкевіча:

Вось вам, сябры, і букет
З васількоў прыгожых.
Што то скажа пра іх свет —
Хто згадаці можа?

Ці то шчыра, як я вас,
Прывітаюць людзі?
Ці — як траплю ў блазі час —
Ўсякі з іх кніць будзе?..

Альфонс Петрашкевіч. Мінск, 1916 г.

Пэўна, пэўна! Шмат пачуць
Кнінак ім прыдзецца.
Слоў пашаны — анічуць, —
Бо ў нас так вядзецца!

Толькі ў хаце бедакоў,
Пад страхой з саломы,
Мой букецік з васількоў
Будзе як знаёмы.

Яшчэ болей: як сваяк,
Быўшы на чужыне;
Яго ўсякі нябы як
Прывітаць ня міне...

Дай жа, божа, каб хоць там
Ён найшоў пашану, —
Ўсё б на сэрцы было нам
Веселяй, каханы!

Частка другая: краязнаўча-дэтэктыўная

У фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва зберагаюцца і некаторыя іншыя матэрыялы, звязаныя з жыццём і творчасцю Альфонса Петрашкевіча. Вялікую каштоўнасць уяўляе здымак паэта (другі з цяпер вядомых), адметны не толькі ўнікальнай фіксацыяй яго знешнасці, але і подпісамі, зробленымі на розных мовах, падпісанымі сапраўдным прозвішчам і псеўданімам. На знешнім баку змешчаны вершаваны тэкст на польскай мове:

Jak można żyć nie znając życia
Siać ziarna prawdy i miłości?
Cudzego serca liczyć bićcia,
A za to wszędzie mieć przykrości.

Alf. Pietraszkiewicz
1916.

(Падрадкавы пераклад: «Як можна жыць, не ведаючы жыццё, // Сеяць зерне праўды і любові? // Чужога сэрца лічыць біццё, // Але за гэта ўсюды мець непрыемнасці».)

На адвароце — лацінчны тэкст па-беларуску: «Ахвярую вялебнаму ксяндзу і літэрату Андрэю Зязюлю на добрую і доўгую памяць. Ф. Калінка. 20.ІІІ.1916 года. Мінск». У нашай папярэдняй публікацыі адзначалася, што ў газеце «Беларус» (Вільня) 17 ліпеня 1915 года быў апублікаваны верш Андрэя Зязюлі «Альфонсу Петрашкевічу». З гэтай знаходкай творчы дыялог двух паэтаў пачатку XX стагоддзя набыў свае завяршальныя штрыхі.

Наступныя архіўны дакумент патрабуе папярэдніх каментарыяў. У першых біяграфічных зацемках паэта адзначалася, што ён друкаваўся практычна ва ўсіх беларускіх перыядычных выданнях пачатку XX стагоддзя. Аўтарам гэтых радкоў быў прааналізаваны змест газеты «Наша Ніва» за 1912 год. Асабліва нас зацікавіла рубрыка «З Беларусі і Літвы», у якой вельмі часта з’яўляліся допісы з Крайска

і яго ваколіц. Аўтар падпісваўся як А. Петрашкевіч, А. Петр—віч, А. П., Ф. К. Магчыма, яму належаць і некаторыя іншыя псеўданімы і крыптанімы.

Па частотнасці сваёй рэпрэзентацыі мястэчка Крайск Вілейскага павета Віленскай губерні (цяпер Лагойскага раёна Мінскай вобласці) пераўзыходзіла ўсе іншыя населеныя пункты Беларусі. Альфонс Петрашкевіч стаў сапраўдным летапісцам роднага краю, стварыў адмысловы нацыянальны мікракосм. Крайск паказаны ў сельскагаспадарчых, будзённых клопатах. Аўтар не толькі апісвае побытавыя карціны жыцця, але і публіцыстычна-завострана выказваецца наконт неабходнасці захавання традыцый, уважлівага стаўлення да няяснай выдавецкай прадукцыі, распаўсюджаных чалавечых заганаў. У апублікаваных тэкстах паслядоўна папулярызуецца беларускі друк і нацыянальны культурна-асветніцкія ініцыятывы.

Пра тое, што не ўсё гладка было ў карэспандэнцкай працы Альфонса Петрашкевіча, здараліся і непрыемнасці, прыкрасці, пра якія пісаў сам паэт, сведчыць яго ліст у рэдакцыю «Нашай Нівы» ад 29 красавіка 1913 года:

Ліст у рэдакцыю.

У адным з наступніх N-роў за 1912 г. была надрукавана карэспандэнцыя з Крайска, дзе нейкі Небарака апісваў пра тутэйшых шаптуноў Карпуху, Аўсянніка і Тарайкоўскага. Усе гэтыя шаптуны, як на тое, блізкія мне суседзі, каторыя, знаючы што я пішу ў газету і даведаўшыся аб гэтай карэспандэнцыі ад пана крайск-ага» пісара, вельмі абідзеліся на невінаватага. Але пра ўсё гэта можа б і забыліся ўсе, каб ня той жа п.<ан> пісар Святскі, каторы палічыў сабе за гонар напамніць ім і другі раз аб гэтай карэспандэнцыі, назваўшы пры гэтым мяне «дураком», што мяне вельмі ўкалола, так што я мусіў звярнуцца да паважаемай рэдакцыі, просячы раз’ясніць гэту справу. Так я маю заступіцца за сваю чэсць двараніна.

А. Петрашкевіч.

Паштовая картка А. Петрашкевіча, дасланая ў газету «Наша Ніва», 1913 г.

Сапраўды, у газеце ад 12 жніўня 1912 года быў апублікаваны допіс з Крайска, падпісаны псеўданімам Небарака. Звычайна ў рубрыцы «З Беларусі і Літвы» змяшчалася падборка кароткіх тэкстаў-інфарматывак». Дзеля гэтага ж было зроблена выключэнне. Аўтар падрабязна і з’едліва апісваў паводзіны мясцовых шаптуноў-знахараў, якія падманваюць простых людзей, нажываюцца на іх бедах.

Відавочная манаполія на асвятленне крайскіх падзей «Нашай Нівай» прызнавалася за Альфонсам Петрашкевічам. Зрэччас да гэтай тэмы далучаўся яго зямляк і сябра Змітрок Бядуля. Хто і за што меў намер падставіць Петрашкевіча? Як развіваліся падзеі далей? Гэтыя і іншыя пытанні ўзнікаюць пасля прачытання ліста і газетных матэрыялаў. Час падключачь дэдуктыўны метад мыслення. Але гэта ўжо тэма для асобнай публікацыі...

Даследчыка не можа не радаваць, як скрозь архіўныя напластанні праступаюць пульсуючыя прожылкі цікавых сюжэтных ліній, мінулае пачынае дыхаць цяплом жывых клопатаў і трапяткіх эмоцый.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук
Ілюстрацыі з фондаў БДАМЛМ

Усе Манмартры свету

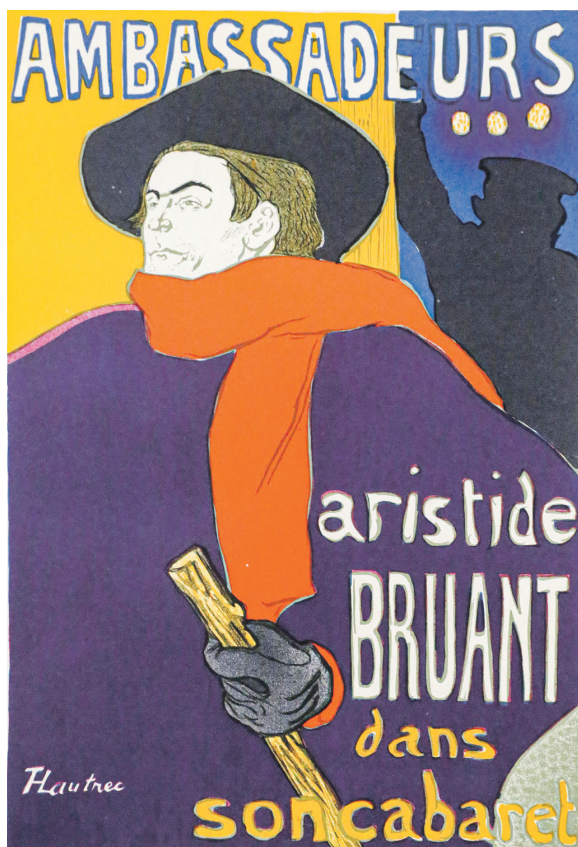
На Манмартры, як даводзіць вядомая песня, «позняй ноччу не змаўкае гул». Думаецца, многія чулі, а можа, нават добра ведаюць прыведзеныя словы. Затое наўрад ці задумваліся, што іх змест вельмі стасуецца не толькі з парыжскім, але і з усімі астатнімі Манмартрамі свету. Бо, як вядома, найменне гэтае значна шырэйшае за адзін толькі раён, што распасцёрся ў межах 18-й парыжскай акругі, — яно даўно стала «хадзячай» назвай. Манмартрам называюць любую ажыўленую вуліцу ў любым вялікім горадзе, менавіта Манмартрам заўсёды мераюць новыя публічныя прасторы. Нездарма ж кажуць: кіеўскі Манмартр, літоўскі Манмартр і г. д.

Натуральна, і ў беларускай сталіцы хапае адмысловых месцаў, дзе, працягваючы цытату з песні, «бяссоннае вяселле да раніцы». У розныя гады гордае званне «мінскага (або ўсяго беларускага) Манмартра» насілі розныя раёны горада. Часцей за ўсё гэтае імя звязваюць з Ракаўскім прадмесцем, але прымервалі яго на сябе і вуліца Карла Маркса, і ваколіцы плошчы Свабоды, і адноўленая Зыбіцкая ды нават кварталы вакол універсама «Рыга»... У кожным з гэтых раёнаў знойдуцца свае Мулен Руж, свае Эліза-Манмартр, чые выфранчаныя наведвальнікі ночы напярэдадню танцуюць канкан рознай ступені непрыстойнасці, пакуль прадстаўнікі творчай багемы аціраюцца побач у пошуках натхнення.

І ўсё ж такі каму трэба дзякаваць за тое, што некалькі ўскраінных (цяпер ужо не зусім) парыжскіх кварталаў са звычайнымі харчэўнямі і танным рабочым жыллем здабылі такую сусветную славу? Канешне ж, творчым асобам, якія сталі заўсёды мясцовых вечарын, а з іх у першую чаргу — мастакам. Не апошнюю ролю ў справе ўвекавечання парыжскіх слабад сыграў знакаміты графік, плакатыст і мастак-постімпрэсіяніст Анры дэ Тулуз-Латрэк. Адораны незвычайным талентам, але разам з тым абдзелены здароўем, сярод гэтай распусты ён знайшоў сапраўдны прытулак, аддушину, адшукаў аднадумцаў.

Якраз творчасці знакамітага французскага мастака і прысвечана новая выстаўка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага «Тулуз-Латрэк. Страсці ў Мулен Руж». Створаная пры падтрымцы Музея гісторыі горада Мінска і выставачнай прасторы «LIBRA», яна прапануе наведвальнікам больш ад 50 літаграфій са спіса найвялікшых плакатаў, а таксама некамерцыйных работ вядомага аўтара. Урачыстае адкрыццё выстаўкі адбылося 1 кастрычніка. У галерэі гучала жывая музыка ў выкананні акустычнага трыа «Ангажэмент», а прысутным прапанавалі прайсці адмысловы квэст ад куратараў «LIBRA».

Тулуз-Латрэка небеспадстаўна лічаць галоўным летапісцам Манмартра эпохі яго росквіту (канца XIX стагоддзя). У прыватнасці, мастак відавочна

Афіша да выступлення Арысціда Бруана, 1892 г.

Афіша да выступлення Мэй Бэлфарт, 1895 г.

абясмерціў адну з самых значных (зноў-такі дзякуючы творцы) славутасцей раёна — кабаре «Мулен Руж». Рэстаран, што месціцца ў квартале чырвоных ліхтароў на бульвары Клішы, амаль адразу пасля свайго адкрыцця ў 1889 годзе стаў папулярным сярод тутэйшых гуляк. Тым не менш вечную славу і месца ў гісторыі яму забяспечылі мастакі, а па большай частцы — менавіта Тулуз-Латрэк. Літаральна з першых дзён дзейнасці кабаре Анры стаў галоўным яго кліентам.

Вось і ў новай экспазіцыі, што складаецца пераважна з літаграфій з прыватных еўрапейскіх калекцый, асноўны акцэнт робіцца на афішах і плакатах, створаных пачынальнікам камерцыйнага мастацтва да мерапрыемстваў, якія праходзілі ў памяшканнях пад культурным чырвоным млыном. Тут вам і рэклама выступленняў своеасаблівых «хэд-лайнераў» пляцоўкі — танцоўшчыц Ла Гулю і Жанны Аўрыль, спявак Іветы Гільбер, і замалёўкі з жыцця галоўнага клоўна ўстановы — парадасальнай Ша-Ю-Каа. Зразумела, не адзін толькі «Мулен руж» з усіх навакольных бараў мог пахваліцца такой дзіўнай і каларытнай аўдыторыяй.

Невялікія бistro і шынкі па ўсёй акрузе літаральна стракацілі эксцэнтрычнымі персонамі, кожная з якіх так і прасілася быць выяўленай на карціне. Анры дэ Тулуз-Латрэк ніколі не адмаўляў ім у гонары стаць увекавечанымі ў мастацтве. На выстаўку ў галерэі Савіцкага трапілі і малюнкi з альбома, прысвечанага быццю парыжскіх куртызанак, і эпізоды з «цыркавой» серыі... Захапленне «адваротным» бокам жыцця, усім нефасадным, куларным, непрывабным (на першы погляд) і «нізкім» мастак пранёс праз усю біяграфію. Відаць, таму, што нярэдка сам у вачах людзей паўставаў пачварай.

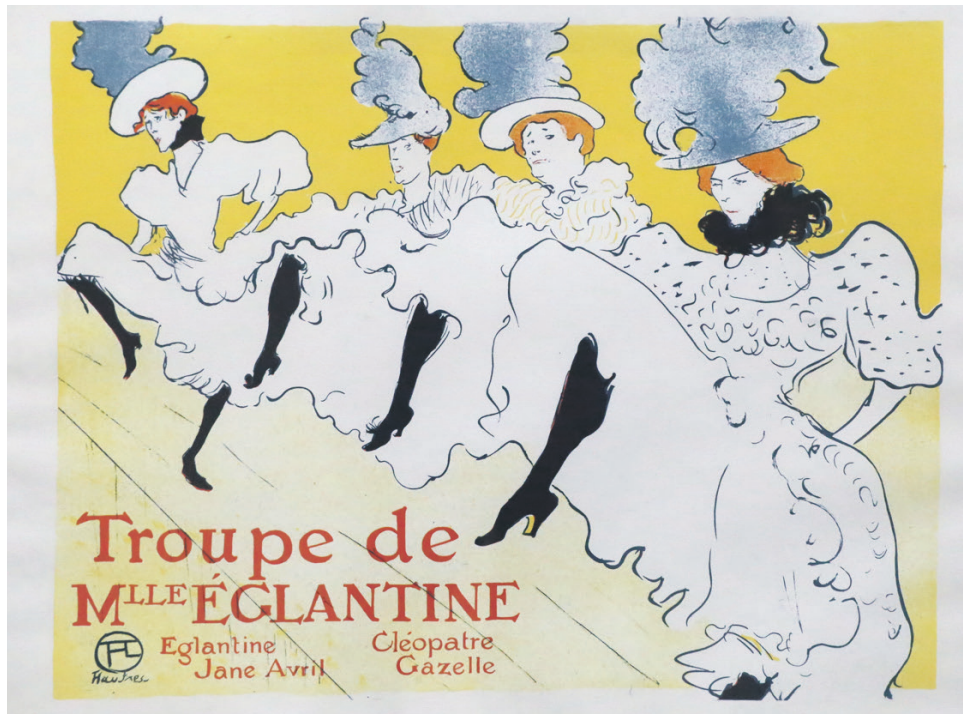
Нарадзіўшыся ў арыстакратычнай сям'і ў горадзе Альбі, масье Тулуз-Латрэк атрымаў дрэнную спадчынасць, якая стала вынікам кровазмяшальных сувязей яго продкаў (бабулі былі сёстрамі). У дзяцінстве Анры двойчы давялося няўдачна ўпасці: адну за адной ён зламаў шыйкі абодвух бёдраў. Косці пасля пералому дрэнна зрасліся, у выніку чаго ногі больш не развіваліся. Ростам мастак быў усяго 152 сантыметры. З-за гэтай знешняй асаблівасці людзі часта ставіліся да яго зняважліва, многія шляхі былі назаўсёды закрыты. Магчыма,

таму ён і шукаў прытулку сярод такіх жа непрыкаяных і непрызнаных.

Анры дэ Тулуз-Латрэк цікавіўся сучасным мастацтвам, творчасцю імпрэсіяністаў і постімпрэсіяністаў японскай графікай. Сярод творчых арыенціраў аўтара называюцца Эдуард Манэ, Анарэ Дам'е, Франсіска Гоя, Эдгар Дэга, Вінсент Ван Гог, Поль Сезан, японцы Кацусіка Хакусай, Кітагава Утамара, Судзукі Харунобу і іншыя. З некаторымі з пералічаных аўтараў мастак быў знаёмы асабіста. Напрыклад, ён сябраваў з Вінсентам Ван Гогам, нават захаваў партрэты апошняга, зробленыя рукой Тулуз-Латрэка. Зрэшты, каго толькі не маляваў заўсёды шумных парыжскіх вечарынак...

На пачатку мы згадвалі Мінск і галоўныя яго, як кажуць, «пажыўныя месцы». Наспеў час раскрыць карты! Рэч у тым, што на выстаўцы работам французскага класіка кампанію складаюць творы сучасных беларускіх мастакоў і скульптараў. Вядома, такія, якія канцэптually найбліжэй (па меркаванні куратараў) падбіраюцца да творчасці французскага або, напрыклад, натхняюцца ёю (ці яшчэ варыянт — папросту прысвячаюцца знакамітаму мастаку). Трэба адразу папярэдзіць: збольшага гэта ўсё ж перакліканні зместу і сюжэтныя запазычаныя, а не паўнаўдаснае наслідаванне стылістыцы і духу.

Творчая інтэлігенцыя цяпер ужо новага пакалення спрабуе сучаснымі мастацкімі сродкамі асэнсаваць сучасны ж уклад жыцця. У гэтых людзей, як правіла, свае Манмартры, свае Мулен Руж і свае Ла Гулю. Камусьці даспадобы сталічныя бары (скажам, на модных Зыбіцкай ці Кастрычніцкай вуліцах), а камусьці напаяголеныя натуршчыцы ў доме — ужо Манмартр. Гэта да таго, што, на вялікі жаль, па большай частцы атрымалася даволі прахадная падборка. Некаторыя работы ну зусім не ўпісваюцца ў канцэпцыю «Тулуз-Латрэк. Страсці ў Мулен Руж», некаторыя трактуюць яе занадта літаральна.

Афіша да выступлення трупы мадэмуазэль Эгланцін, 1897 г.

Што асабліва бянтэжыць, дык гэта нейкая бездапаможнасць многіх маладых (і не надта) аўтараў перад пануючым сёння візуальным стылем — сацыяльных сетак, стужак навін, рэтушаванай фатаграфіі... Хапае ў экспазіцыі бляклых, цалкам другасных і зусім нецікавых твораў. На фоне іх прыемна выдзяляюцца адзінкавыя работы, што прапануюць мінімальна нестандартныя рашэнні. Прыкладом можа стаць канцэптuallyны цыкл «Лінія кахання» мастака, які падпісваецца Н. Stoner. Некалькі простых малюнкаў выяўляюць дзве лініі (ружовую і блакітную), што паўтараюць сілуэты партнёраў падчас блізкасці.

Лаканічная, крышачку дзёрзкая і, ва ўсякім разе, небезнадзейная работа прыемна разбаўляе гэты псеўдаінтарэлістычны карнавал. Сапраўды, на выстаўцы столькі гламурных (у самым дрэнным сэнсе гэтага слова) рэчаў, столькі «папсы»! Здаецца, Тулуз-Латрэк усё ж быў крышку іншым...

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Мінск — падвоеная экспазіцыя

Мінск — сталіца культурная. Думаецца, сярод нашых чытачоў не знойдзецца ахвотных аспрэчыць прыведзеную тэзу. Вядома ж, падобны статус не ўзнікае адразу і на пустым месцы, ён, як і многае на гэтым свеце, нажываецца цягам часу і ўпартай працаю. Каб называцца культурным, горад павінен, як мінімум, свечасова задавальваць духоўныя патрэбы сваіх дасведчаных жыхароў. Напрыклад, ніводная культурная сталіца не зможа абысціся без, па меншай меры, некалькіх тэатральных і, адпаведна, кінатэатральных устаноў.

У Мінску, як вядома, што першых, што другіх — хоць адбаўляй! Апошнія палосы «ЛіМа» — найлепшае таму пацвярджэнне. Мы вырашылі акунуцца ў гісторыю галоўных «камбінатаў» па відовішчнай вытворчасці ў беларускай сталіцы. Успомніць паваротныя пункты «біяграфій» вядомых тэатраў і кінатэатраў, цікавыя факты пра іх ды, што самае галоўнае, дзёрзка, насуперак законам фізікі і здароваму сэнсу супаставіць на адной плоскасці розныя эпохі.

Вялікі тэатр Беларусі

Амбіцыйны будынак (аўтар Георгій Лаўроў) быў закладзены 11 ліпеня 1933 года. Аднак ад першапачатковага праекта адмовіліся з прычыны неадпаведнасці маштабнасці задум суровай рэчаіснасці (планавалася, што тэатр адначасова змогуць наведваць да 3000 глядачоў, меркавалася механізаваная сцэна, мноства скульптур і барэльефаў). Па гэтай прычыне для завяршэння будаўніцтва быў абраны праект іншага вядомага архітэктара — Іосіфа Лангбарда. Адкрыццё новага тэатра адбылося ў 1939 годзе.

Падчас вайны акупанты вывезлі з будынка музейныя экспанаты, усю мэблю, музычныя інструменты, дэкарацыі, касцюмы, электраапаратуру, нотную бібліятэку. У ацалелых памяшканнях была ўладкавана стайня і склады адабранай у мінчан маёмасці. Бываў тут і Вільгельм Кубэ: разам з жонкай ён адбіраў для сябе каштоўныя рэчы расстрэляных гараджан... Перажыўшы з таго часу ажно дзве вялікія рэканструкцыі (пасляваенную аднаўленчую і грандыёзную 2006—2009 гадоў), опера працягвае сваю дзейнасць і сёння.

Тэатр імя Янкі Купалы

У 1888 годзе на будаўнічую пляцоўку прыехаў вялікі князь Уладзімір Аляксандравіч з жонкай — вялікай княгіняй Марыяй Паўлаўнай. Іх Імператарскія Высокасці апусцілі некалькі залатых манет на месца закладкі і паклалі па цагліне. Роўна праз два гады галоўны фасад новага Мінскага гарадскога тэатра ў неабарочным стылі (арх. К. Увядзенскі і К. Казлоўскі) ужо глядзеў на скрыжаванне вуліц Падгорнай (К. Маркса) і Петрапаўлаўскай (Ф. Энгельса).

У снежні 1917 года тут адбыўся Першы Усебеларускі з'езд, а ў 1919-м у тэатральнай зале была прынята першая Канстытуцыя ССРБ (пазней БССР). Пасля вызвалення сталіцы ад гітлераўскіх акупантаў у 1944 годзе тэатр аднавіў сваю дзейнасць паказам спектакля «Паўлінка» па п'есе Янкі Купалы. З тых часоў будынак перажыў яшчэ дзве рэканструкцыі.

Тэатр імя Максіма Горкага

Да рэвалюцыі ў доме, пабудаваным у маўрытанскім стылі, размяшчалася харальная синагога. Яна была ўзведзена ў 1902—1906 гг. па ініцыятыве доктара медыцыны І. Лунца. У 1923-м синагогу пераабсталявалі пад працоўны клуб, а крыху пазней — пад кінатэатр «Культура». У 1920—30-я гады будынак часта выкарыстоўваўся для правядзення афіцыйных мерапрыемстваў. Глядзельная зала славілася выдатнай акустыкай. Зоркі, якія прыежджалі ў Мінск на гастролі, пры выбары пляцоўкі для выступленняў аддавалі перавагу «Культуры».

Пасля заканчэння Вялікай Айчыннай кінатэатр быў перабудаваны: там размясціўся Тэатр імя Максіма Горкага. Трупа, якая ў неспакойныя 1920-я пачынала як вандруючая, знайшла свой прытулак у будынку па вуліцы Валадарскага вясной 1949 года. Гонарам установы з'яўляецца спектакль «Кароль Лір», які ў 1950-я быў адзначаны брытанскай Каралеўскай акадэміяй драматычнага мастацтва за выдатную акцёрскую ігру Аляксандра Кістава.

Кінатэатр «Перамога»

Ад паўкроўкі горкаўскага плаўна пераходзім да ўласна кінатэатраў... Найстарэйшы з іх у сталіцы — «Перамога» — адкрыўся ў 1950 годзе да чарговай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. Але за 20 гадоў да гэтага на

тым жа месцы размяшчаўся клуб харчавікоў, а яшчэ на чатыры стагоддзі раней, калі людзі нават не падазравалі пра будучае вынаходства кінематографа, тут стаяў касцёл у складзе жаночага манастыра. Каталіцкі манастыр праіснаваў больш за дзвесце гадоў і ў 1872-м саступіў месца манастыру Спаса-Праабражэнскаму.

З прыходам новай улады ў памяшканнях адкрылі працоўны клуб. Пасля вайны вырашылі, што варта ўсё ж такі прыгледзецца да руін і аднавіць будынак. Справу гэтую даручылі знакамітаму Іосіфу Лангбарду і яго паплечніку Міхаілу Бакланаву. Разам яны спраектавалі першы (не ў храналагічных, а ў ідэалагічных адносінах) кінатэатр у беларускай сталіцы ў стылі так званага сталінскага ампіру. Акрамя таго, «Перамога» стала першай сярод іншых кінатэатральных устаноў Беларусі, якая абзавялася шырокім экранам.

Кінатэатр «Мір»

Яшчэ адзін з найстарэйшых кінатэатраў Мінска з'явіўся на сталічнай вуліцы Казлова ў халодную зіму 1958 года. «Мір», у адрозненне ад некаторых іншых кінатэатраў, і дагэтуль трымае марку, не змяняючы сабе. Сёння гэта той жа, што і пры адкрыцці, прасты двухзальны шырокаэкранны кінатэатр на 800 месцаў. Але ж 8 верасня 1978 года ў яго з'явілася свая ўнікальная асаблівасць.

Тут пачала працаваць модная па тым часе ўстаноўка «стэрэа-70», «бабуля» сучаснага 3D. Яна дазваляла ў спецыяльных акуларах глядзець кіно са стэрэаэфектам. У СССР развіццю дадзенага кірунку не ўдзялялася сур'ёзнай увагі, таму кінатэатраў, прыдатных для дэманстрацыі стэрэафільмаў, была мізэрная колькасць. З выкарыстаннем тэхналогіі, пачынаючы з года яе запуску, знята нямногім больш за 30 кінакарцін. Паказ жа стэрэафільмаў у кінатэатры «Мір» працягваўся амаль 25 гадоў — аж да 1 чэрвеня 2003 года.

Кінатэатр «Кастрычнік»

Намаганнямі беларускага архітэктара Валянціна Малышава ў сярэдзіне 1970-х на Ленінскім (Незалежнасці) праспекце ў раёне Акадэміі навук з'явілася штосьці незвычайнае. Па характэрных «ілбе», закругленым і рабрыстым, і грувасткіх лесвіцах у сілуэце гэтага будынка беспамылкова пазнаецца кінатэатр «Кастрычнік». Выключная пабудова, неаспрэчна, з'яўляецца адным з найвялікшых дасягненняў савецкага мадэрнізму ў сталіцы. Ад моманту ўзвядзення і да нашых дзён у ім размяшчаецца кінатэатральная ўстанова.

Аднак старажылы яшчэ могуць памятаць папярэдніка «Кастрычніка» — драўляны кінатэатр «Зорка», зала якога ўмяшчала ўсяго каля 300 глядачоў. У ліпені 1964 года пасля капітальнага рамонту «Зорка» абзавялася новым, адпаведным часу, шырокім экранам. Але, на жаль (а можа і на шчасце), нават гэтая акалічнасць не дапамагла ўстанове вытрымаць канкурэнцыю з эфектнай забудовай праспекта Леніна і пазбегнуць зносу...

Дар'я СУРНОВА, Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Калажы Дар'і СУРНОВАЙ

Лятучыя атрады і доктар-баян

Станіслаў Ачапоўскі.

Згадкі пра Ачапоўскага — хірурга, акуліста, першага сярод савецкіх вучоных узнагароджанага ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга — марна шукаць у беларускіх энцыклапедыях. Больш пашанцавала аднафамільцу — вучонаму-аграбіёлагу, эканамісту, дзеячу асветы: ураджэнец вёскі Пацейкі цяперашняга Капыльскага раёна стаяў каля вытокаў аграрнай навукі ў Беларусі і Літве. А клікалі яго Міхаілам Мікалаевічам. Гэтага ж звалі Станіславам Уладзіміравічам. Нарадзіўся па старым стылі ці то 1 лютага ці то 9-га 1878 года, ў вёсцы Ёдчыцы (сённяшні Клецкі раён). Афіцыйнай лічбыца іншая дата.

У сям’і адстаўнога паручніка Ачапоўскага быў дзявятым дзіцем. У час Крымскай вайны 1853—1856 гадоў Уладзімір Ачапоўскі ўдзельнічаў у 349-дзённай абароне Севастопалю. Неўзабаве пасля нараджэння Стася яго выбралі сакратаром з’езда міравых суддзяў. З сям’ёй пераехаў у Слуцк, цэнтр павета, да якога тады адносілася і Клецчына.

У маленстве Стась любіў чытаць. Калі падрос, зацікавіўся замежнымі мовамі: англійскай, нямецкай, французскай авалодаў хутка... Калі вучыўся ў Слуцкай гімназіі, практыкаваўся ў перакладах. Закончыў яе з залатым медалём. Бацькі вырашылі, каб паступаў у Пецябургскую ваенна-медыцынскую акадэмію. Сям’я асабліва не раскашавала, а ў акадэміі ўсе медалісты вучыліся за казённых кошт.

Хутка будучая прафесія пачала падабацца. Спатрэбілася і яго цудоўнае веданне замежных моў. Да трох засвоеных раней далучыліся латынь і старажытнагрэчаская. Па просьбе выкладчыкаў перакладаў матэрыялы з замежных часопісаў. Пасля і за кнігі ўзяўся. Заказчыкі шчодро разлічваліся. Рабіў гэта не на шкоду вучобе.

Выкладчыкі пастаянна ставілі яго ў прыклад. А ён яшчэ слухаў і курс славесных навук на філасофскім факультэце ўніверсітэта. Адзіны з 132 выпускнікоў у 1901 годзе скончыў акадэмію з залатым медалём і званнем «лекар з адзнакай». Для ўдасканалення ведаў пакінулі пры акадэмічнай клініцы. Праз два гады стаў «ганорыс каўзам» медыцыны і расійскай славеснасці. Інакш кажучы — ганаровым доктарам. Такое званне прысуджаецца без абароны дысертацыі за найбольш значны дасягненні ў галіне навукі і культуры.

Станаўленню Ачапоўскага-медыка шмат паспрыяў выдатны акуліст, адзін з заснавальнікаў расійскай афтальмологіі, лейб-акуліст імператарскай сям’і Уладзімір Белярмінаў. Спачатку Стась быў яго вучнем, а пасля і памочнікам. Паступова сам авалодваў сакрэтамі лячэння вачэй. На радасць настаўніку хутка набываў майстэрства. Карысным стала б праходжанне практыкі ў найлепшых еўрапейскіх клініках. Дзякуючы аўтарытэту Уладзіміра Георгіевіча пытанне можна было лёгка ўладзіць. Але Ачапоўскі даўно вырашыў, што паедзе туды, дзе прысутнасць акуліста асабліва неабходная. Ды і ведаў ужо, што накіруюць на Каўказ.

Прасачыць, як гэты рэгіён паступова прапісваўся ў яго душы, нескладана. Засталіся амаль чатыры дзясяткі агульных сшыткаў дзённікавых запісаў. Першы з іх зроблены ў красавіку 1892 года. І так да 9 красавіка 1945 года ўключна...

53 гады няўрымслівай споведзі перад самім сабой і часам.

Спачатку працаваў у Тыфлісе (цяпер — Тбілісі), потым у Батумі. Пасля ўзначаліў галоўную лячэбніцу Чырвонага Крыжа ў Пяцігорску. А ў снежні 1909 года ўжо ў Екацярынадары (сённяшні Краснадар). Прыехаў па запрашэнні Кубанскага казачага войска і ўзначаліў вочнае аддзяленне вайскавой бальніцы. Адначасова выкладаў у мясцовай фельчарскай школе, затым стаў загадчыкам вочных хвароб медыцынскага факультэта ўніверсітэта.

Кубанская вобласць з’яўлялася лідарам па хваробе вачэй. Асабліва жудаснае становішча назіралася з трахомай. Больш нідзе ў Расіі не было столькі хворых. На 1-м з’ездзе ўрачоў Кубані, што адбыўся ў сярэдзіне красавіка 1911 года, заклікаў адкрываць пункты па лячэнні вачэй, часцей практыкаваць бясплатнае лячэнне, якога былі пазбаўлены ніжэйшыя саслоўі казакоў. Аплаціць жа лячэнне маглі далёка не ўсе. Сам вечарам прымаў маламаёмых бясплатна ў сябе на кватэры.

Асабліва складанае становішча назіралася ў Адыгее, Асееці, Балкарыі, Дагестане, Інгушэціі... У дзясятках, сотнях аулаў урачы ніколі не бывалі. Шмат дзе не было і самавукаў. Для ратавання катастрофічнага становішча прапанаваў стварыць так званыя «лятучыя вочныя атрады», ідэю якіх падказаў Уладзімір Белярмінаў. 42 калектывы медыкаў з урачоў, медыцынскіх сестраў, санітараў, пачынаючы з 1921 года, штогод чэрвень-ліпень праводзілі ў гарах. Траплялі і туды, куды да іх ніхто з чужых не завітваў.

«Каўказскія» нататкі, зробленыя ім у час гэтых паездак ці пашыраныя па вяртанні з іх, ахопліваюць перыяд у пяць гадоў. Яны склалі змест аб’ёмнай кнігі — 444 старонкі — «С. Очаповский. “Ты опять поедешь в Карачай...”», якую фонд «Эльбрусоид» у 2009 годзе выдаў у серыі «Карачаево-балкарская историческая серия». Падзаглавак сам гаворыць за сябе: «Дневники и воспоминания 1921—1926 гг.».

Карачаева — перадгор’е Паўночнага Каўказа. У 1922 годзе была створана Карачаева-Чаркеская аўтаномная вобласць (цяпер рэспубліка ў складзе Расійскай Федэрацыі). Непаўторныя краявіды... 3 чэрвеня 1921 года Станіслаў Уладзіміравіч прызнаваўся: «Хочется поработать среди природы. Пожить с людьми и природой общей жизнью, возвращая зрение слепым и давая пищу своим органам чувств. Не поехать ли в Карачай? Там не ступала нога окулиста».

Засталося шмат сведчанняў, як Ачапоўскі сваім скальпелем тварыў цуды. Найбольш красамоўнае сведчанне яго майстэрству як хірурга-акуліста тое, што адбылося ў канцы лета 1921 года. Інфармацыю пра гэта газета «Горская жизнь» у нумары ад 8 верасня невыпадкова назвала «Редкий случай исцеления»:

«В ауле Къарт-Джурт живёт семья Джазаева, у которого все дети — трое детей: 10, 7 и 2 лет родились и всё время оставались слепыми (семейная катаракта). Отец-бедняк обратился к профессору С. В. Очаповскому, который со своим глазным отрядом работал в Карачае. Находя этот случай крайне редким, профессор всё же согласился произвести операцию над всеми тремя мальчиками. Операция была произведена, родители с волнением ожидали её результатов. И что же? В результате операции и дальнейшего ухода, к удивлению всех соседей и окружающих, к бесконечной радости родных и близких, все трое стали зрячими и сейчас хорошо видят».

Нярэдка праца нагадвала канвеер. Натхняла, што людзі, якія мелі слабы зрок ці ўвогуле яго не мелі, змогуць любавання харавом — звыклым для жыхароў гэтых мясцін, аднак такім нечаканым, дзіўным для прыездных:

«Мы останавливались, начинали работать в потоке нахлынувших на нас больных, порой забывая об отдыхе, об обеде в жаркой страде трудового дня. Но всегда Кавказ вёл с нами немолчный разговор языком горских народов, шумом и плеском своих горных рек и очаровывал наши взоры картинами своих долин и ущелий. Хребтов и вершин. А когда уменьшался приток больных и в работе наступало затишье, мы сводили с горами близкое знакомство, — с Кавказом и его обитателями».

Стаў заснавальнікам новага кірунку ў акулістыцы — краязнаўчай афтальмологіі. Дылетанту можа падацца, што гэта сумяшчэнне несумяшчальнага. Аднак на хваробу вачэй уплываюць біялагічна-геаграфічныя, кліматычныя, а таксама бытавыя, сацыяльныя-эканамічныя фактары. У жыхароў Кубані і Каўказа яны адрозныя ад іншых рэгіёнаў.

Лячыў Ачапоўскі і высокапастаўленых асоб. Для абслугоўвання партыйнай эліты за ім у Краснадары быў замацаваны персанальны самалёт санітарнай авіяцыі: вылятаў у Сочы, Кіславодск і Ялту, дзе яны звычайна адпачывалі. Аднак часцей абслугоўваў у кіславодскай лячэбніцы «Пікет», створанай па яго ініцыятыве.

Там аперыраваў і будучага Маршала Савецкага Саюза Васіля Блюхера. Васіль Канстанцінавіч скардзіўся на нясцерпныя галаўны боль. Галоўны хірург Чырвонай арміі Мікалай Бурдэнка ўбачыў прычыну ў пухліне мозга. Аднак пасля высветлілася, што запаліўся зрокавы нерв. Становішча Блюхера пагаршалася. Ад немінучай смерці ўратаваў Ачапоўскі...

Плёнай была і навуковая дзейнасць Станіслава Уладзіміравіча. Яшчэ працуючы ў Пяцігорску, упершыню выступіў у часопісах «Вестник офтальмологии» і «Русский врач». Усяго напісаў 112 артыкулаў, прысвечаных

вочным захворванням народаў Паўночнага Каўказа. Асабліва шмат увагі надаваў лячэнню трахомы. Артыкулы, што мелі манаграфічную напоўненасць, з задавальненнем друкавалі навуковыя і навукова-папулярныя выданні па медыцыне. Пісаў матэрыялы і для 1-га выдання «Большой медицинской энциклопедии». Стаў заснавальнікам новага кірунку ў акулістыцы — краязнаўчай афтальмологіі. Дылетанту можа падацца, што гэта сумяшчэнне несумяшчальнага. Аднак на хваробу вачэй уплываюць біялагічна-геаграфічныя, кліматычныя, а таксама бытавыя, сацыяльныя-эканамічныя фактары. У жыхароў Кубані і Каўказа яны адрозныя ад іншых рэгіёнаў.

Гэта быў чалавек вялікай эрудыцыі. Падобных яму людзей сёння называюць энцыклапедыстамі. Захапляўся паэзіяй, ведаў многія творы на памяць. Сабраўшыся з сябрамі-аматарами паэзіі з задавальненнем дэкламаваў Джорджа Байрана, П’ера Беранжэ, Генрыха Гейнэ, Ёгана Гётэ, Уільяма Шэкспіра, Фрыдрых Шылера — не толькі вершы, але і ўрывкі з вялікіх твораў. У гэтым спісе асаблівае месца займалі імёны Міхаіла Лермантава, Аляксея Кальцова, Сямёна Надсана, Івана Нікіціна, Аляксандра Пушкіна, Фёдора Цютова.

У дзённікавых запісах, зробленых у 1921 годзе, ёсць і такое сведчанне: «Велик Кавказ. Многочисленны его долины и ущелья, бесконечны его горные цепи и нет числа уединенным убежищам среди первобытной природы. И повсюду встречаются люди с чуткой душой [...] Повсюду видна частица души человеческой. Ищи её и всегда найдешь». Асобных з іх Станіслаў Уладзіміравіч згадаў. Але, несумненна, спіс гэты, і так далёка няпоўны, значна прайграе ад таго, што ў ім адсутнічае яго прозвішча...

Затое ў Карачаеве і на Кубані Станіслава Ачапоўскага ведалі ці не ўсе. Ды як не ведаць, калі за 35 гадоў сваёй працы асабіста агледзеў 1 200 000 хворых і правёў 60 тысяч аперацый. Горцы называлі яго «святым доктарам», як і славутага Фёдора Гааза. Яго ім’я ўключалі ў свае малітвы. А Станіслаў Уладзіміравіч, чалавек веруючы, у сваім рабочым кабінце ўладкаваў куток, дзе перад іконай Гасподняй пастаянна гарэла лампадка...

Аўтарытэт Ачапоўскага быў настолькі вялікі, што нават тыя, хто знаходзіўся не ў ладах з мараллю і законам, крыўдзіць яго не хацелі. Аднойчы, як звычайна, вяртаўся з работы позна, за некалькі дзясяткаў метраў ад дома яго абрабавалі. Назаўтра, як толькі прачнуўся, — званок. Адчыніў дзверы, а каля іх — скрадзеныя рэчы...

Станіслаў Уладзіміравіч быў ганаровым грамадзянінам Каўказа, аула Учкулан і пасёлка Беслан. Так зросся з гэтай цудоўнай зямлёй, што ад неаднаразовых прапаноў перабрацца ў Маскву, дзе абяцалі адказныя пасады, адмаўляўся.

Калі 17 красавіка 1945 года Ачапоўскага не стала, яго пахавалі не на могілках, а за паўсотню метраў пад вокнамі клінікі, у якой працаваў. Цяпер гэта краявая дзіцячая бальніца, якая носіць яго ім’я.

Знакаміты рускі ўрач-афтальмолаг Сяргей Галавін назваў Ачапоўскага «баяном рускай афтальмологіі». Адштурхоўваўся ад старажытнарускага значэння гэтага слова. Аднак Станіслаў Уладзіміравіч — і спявак-паэт беларускай афтальмологіі. Бо з нашай зямлі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

На беразе Пцічы...

Амаль 40 гадоў таму (30 снежня 1984 года) пайшоў з жыцця вядомы ў свой час беларускі пісьменнік, публіцыст Макар Паслядовіч. Дарэчы, яго імя носіць адна з вуліц горада Мар’іна Горка — раённага цэнтра Пухавіччыны.

Перада мною — два фотаздымкі літаратара. На адным ён на рыбалцы на Пцічы каля вёскі Гарэлец Пухавіцкага раёна. Родныя мясціны. Ён і нарадзіўся на Пухавіччыне, у вёсцы Караваева. І летаваць выбіраўся ў родны край. Часта бываў у Караваеве, Гарэльцы, Ліпску, Мар’інай Горцы. Дарэчы, у час Вялікай Айчыннай вайны Макар Трафімавіч быў кіраўніком мар’інагорскай падпольнай групы і сувязным партызанскага атрада імя Сталіна, які дзейнічаў у Пухавіцкім раёне. Па падазрэнні ў сувязях з партызанамі Макара Паслядовіча ў 1943 годзе арыштавалі і адправілі ў Германію на катаржныя работы.

Пасля вызвалення пісьменнік вярнуўся ў Беларусь і прадоўжыў займацца літаратурнай, публіцыстычнай работай. У 1945—1948 гг. працаваў спецыяльным карэспандэнтам газеты «Звязда».

За плячыма ў Макара Паслядовіча меўся і даваенны літаратурны вопыт. Друкавацца ён пачаў яшчэ ў 1920-я гады. У 1926-м як актыўны селькар быў запрошаны на сталую працу ў газету «Беларуская вёска». У 1935—1939 гг. працаваў адказным сакратаром літаратурна-мастацкага часопіса «Полымя рэвалюцыі». У 1936 годзе журналіста і на той час аўтара некалькіх кніг прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. А што да кніг, то ў 1930-м выйшаў зборнік апавяданняў «Зруйнаваныя межы», і яшчэ — «Людзі вясны». Праз чатыры гады — «Чатырнаццаты нумар». Таксама з даваенных твораў — кніга «Снайпер» (1937), апавесці «Марсель» (1931), «Хада ў заўтра» (1933)...

Макар Паслядовіч шмат ездзіў па краіне. Яго героі прыходзілі ў творы з вёсак, калгасаў, проза «звяздоўца» насіла выключна сацыяльны характар. Здавалася, што Макар Паслядовіч спяшаўся апісаць усё новае жыццё, тыя змены, якія прыходзілі ў вёску, грамадства... Спрабаваў сябе і ў драматургіі. Яшчэ да вайны напісаў п’есы «Гонар», «Гарачае сэрца», «Шалёная рысь».

Падчас работы ў «Звяздзе» і пазней, калі быў выключна на творчай працы, Макар Паслядовіч заставаўся ўважлівым да такога жанру, як нарыс. У 1949 годзе асобным выданнем выйшаў яго расповед «Аляксандра Шаплыка». Нарыс — пра Аляксандру Аляксандраўну Шаплыку (1893—1988), якая ў Любанскім раёне ўзначаліла звыно па вырошчванні кок-сагызу ў калгасе «Чырвоная змена». У 1949 годзе працалюбівай жанчыне было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Што да кок-сагызу, то для сённяшніх чытачоў трэба патлумачыць, што гэта за расліна. Адзін з найлепшых натуральных каўчук-носьбітаў у СССР. З 1933 года быў уведзены ў культуру. Культываваўся гэтаксама, як і крым-сагыз і таў-сагыз. Найперш — у еўрапейскай частцы Савецкага Саюза, у тым ліку і ў Беларусі. А з 1954 года ў краіне пачалася вытворчасць ізапрэнавага сінтэтычнага каўчуку. Адпаведна, плантацыі кок-сагызу сышлі на нішто... А вось нарыс і памяць пра людзей, дзякуючы намаганням якіх вырашалася значная народна-гаспадарчая задача, засталіся.

Пасля вайны Макар Паслядовіч персанажаў, вобразы сваіх герояў знаходзіў на Пухавіччыне. Не выключэнне і раманы «Цёплае дыханне» (1948), «Святло над Ліпскам» (1950). У 1988 годзе яны былі перавыдадзены

ў адной кнізе. Мяркуючы па біяграфіі пісьменніка, старонкі гэтых твораў пісаліся ў час яго працы ў «Звяздзе».

А здымкі, якія трапілі да мяне ад гарэлецкага настаўніка і краязнаўца Сяргея Сіпача, стваральніка музэя «Партызанская слава», — выразная дакументальная згадка пра тое, што Макар Трафімавіч быў цесна звязаны з родным краем. На адной з фотавяў пісьменнік ловіць рыбу. На Пцічы. Каля вёскі Гарэлец. 1972 год. На другім здымку, які чамусьці датаваны 1990-м годам (памёр Макар Паслядовіч у 1984 годзе), — пісьменнік Макар Паслядовіч і гарэлецкі настаўнік Сяргей Сіпач. Рукою краязнаўца падпісана (алоўкам): «...у час сустрэчы ў лесе каля в. Ліпск...» Дарэчы, у 1942 годзе ў вёсцы Гарэлец прайшоў партызанскі парад. Удзельнічала ў ім каля 1200 чалавек. Арганізатары — партызаны 2-й Мінскай партызанскай брыгады. Фашысты, даведаўшыся пра гэта, спалілі не толькі Гарэлец, але і яшчэ пяць навакольных вёсак.

Сёлета 21 жніўня споўнілася 115 гадоў з дня нараджэння Макара Паслядовіча. Можна дату заўважылі землякі-пухавіччане?.. Добра было б арганізаваць хача б невялікую кніжную выстаўку ў гонар Паслядовіча ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. А мо ў кагосьці з’явіцца і іншыя цікавыя ідэі ў знак ушанавання памяці беларускага літаратара?

Кастусь ЛАДУЦЬКА

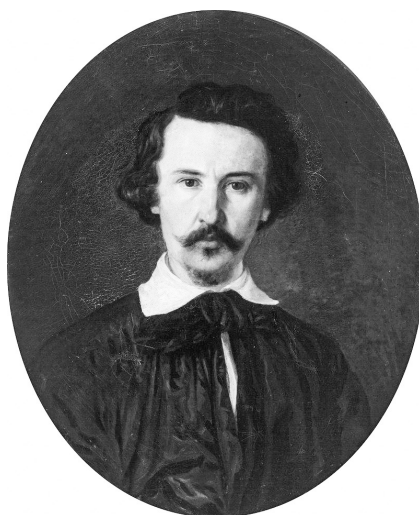
Звязаны лёсам з Навагрудчынай

Тургелі, паселішча, якое знаходзіцца ў сучасным Шальчынінскім раёне Вільнюскага павета ў Літве, — радзіма мастака Эдварда Баніфацыя Паўловіча. Нарадзіўся ён 7 чэрвеня 1825 года. Але ж лёс яго звязаны не толькі з Літвой, але і з Польшчай, Беларуссю. Мастак-партрэтyst, пейзажыст, грамадскі дзеяч, мемуарыст, удзельнік паўстання 1863—1864 гадоў.

Дзяцінства Эдварда Паўловіча прайшло на Навагрудчыне. Вучыўся прадстаўнік шляхецкага роду герба Ясенчык у Жыровічах, на Слонімішчыне, і ў Слуцку. Першыя ўрокі малевання будучы мастак атрымаў у Вільні ў час прыватных урокаў Канута Русецкага і Аляксандра Рыпінскага. Нагадаем, што Аляксандр Рыпінскі (1811—1900) — польскі і беларускі паэт, фалькларыст, этнограф, графік, кнігавыдавец. Нарадзіўся ў вёсцы Кукавячына (сучасны Віцебскі раён). Удзельнічаў у паўстанні 1830—1831 гадоў. Дарэчы, служыў у расійскім войску, а калі паслаў на падаўленне паўстання ў складзе арміі Дзібіча, уцёк і далучыўся да інсургентаў. Пазнаёміўся з легендарнай Эміліяй Плятэр.

Пасля паўстання з’ехаў у Францыю. Атрымаўшы амністыю і дазвол вярнуцца ў Расійскую імперыю, прыехаў у роднае Кукавячына, дзе сустрэў Арцёма Вярыгу-Дарэўскага. Вядома, што падрыхтаваў хрэстаматыю беларускай літаратуры. Выдаваў свае кнігі на польскай мове з уласнымі ілюстрацыямі. Канешне ж, уплыў такіх асоб, як Рыпінскі і Русецкі, істотна адбіў на фарміраванні творчай асобы мастака, на яго грамадзянскай свядомасці.

Наступнай прыступкай для Эдварда Паўловіча стала Імператарская акадэмія мастацтваў у Санкт-Пецярбургу, якую закончыў у 1853 годзе. Пасля некалькі гадоў Паўловіч правёў у паездках па краінах Заходняй Еўропы. Наведваў мастацкія галерэі, музеі, адкрываў для сябе дасягненні, здабыткі вялікіх мастакоў розных стагоддзяў.

З 1859 года Эдвард Паўловіч выкладаў у Навагрудскай гімназіі. У 1860-м заснаваў у горадзе нядзельную школу, самадзейны тэатр. Адсюль, з Навагрудка, пісаў у розныя перыядычныя выданні.

Мастак браў актыўны ўдзел і ў паўстанні 1863—1864 гадоў. Быў арыштаваны і высланы ўтлыб Расійскай імперыі. У 1867-м вярнуўся ў Навагрудак. Затым выехаў у Аўстра-Венгрыю. З 1879 года пасяліўся ў Львове. Займаўся падрыхтоўкай і выданнем каталогаў фондаў музея Любамірскіх. Напісаў некалькі кніг успамінаў. Найбольшую вядомасць набылі «Успаміны з-над Віліі і Нёмана» (1883) і «Успаміны: Навагрудак, вязніца, выгнанне» (Львоў, 1887). І ў львоўскі перыяд жыцця (а памёр мастак, мемуарыст 10 лютага 1909 года ва ўзросце 83 гадоў) Паўловіч займаўся публіцыстыкай, пісаў для «Газеты Львоўскай» (выходзіла на польскай мове) і польскамоўнага «Кур’ера Віленскага». Чаму б не перакласці і выдаць гэтыя мемуарныя творы па-беларуску?

Сяргей ШЫЧКО

Вернасць заповітай мары...

У гонар Дня народнага адзінства ў Беразіне стартавала акцыя «Імя земляка — брэнд краіны» цыкла «Вядомыя бярэзінцы ў сталіцы». Чарговую імпрэзу, вечар-партрэт «Жыццё на вятрах гісторыі», прысвядзілі ўраджэнцу Беразіно, доктару гістарычных навук, прафесару і выкладчыку, навуковаму кансультанту і журналісту Эмануілу Іофе.

У свой час хлопец з невялікага правінцыйнага гарадка праявіў настойлівасць у ажыццяўленні заповітай мары — стаць гісторыкам. Іскрынку цікавасці да гэтага прадмета запаліў школьны настаўнік гісторыі К. Капітонаў. Але шлях у навуку быў няпросты.

Прафесар Эмануіл Іофе выступаў з дакладамі больш чым на 300 міжнародных і рэспубліканскіх навуковых канферэнцыях у сваёй краіне і ў Расіі, Ізраілі, Польшчы, Літве, Латвіі, ЗША. Дыяпазон яго навуковых інтарэсаў шырокі: гісторыя Беларусі, сацыялогія і паліталогія, ваенная гісторыя, гісторыя спецслужбаў.

Агульная колькасць друкаваных работ навукоўца налічвае звыш 2000 даследаванняў на англійскай, польскай, нямецкай, украінскай мовах. Яго працы апублікаваны ў ЗША, Ізраілі, Польшчы, краінах СНД.

Эмануіл Іофе — аўтар 48 кніг, у тым ліку першай у свеце кнігі пра яўрэяў Беларусі. Удзячны сын свайго шматпакутнага народа прысвяціў яўрэйскай тэме 8 кніг і звыш 300 артыкулаў.

Эмануіл Рыгоравіч — аўтар гісторыка-эканамічнага выдання «Беразіно» (1986), прысвечанага яго малой радзіме. Рэцэнзент і навуковы кансультант 18-га тома БСЭ і 8-га тома Энцыклапедыі гісторыі Беларусі. Аўтар 50 радыё- і тэлеперадач, навуковых кансультант дакументальнага фільма «Апошнія сведкі» (2003), Выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь.

З 1978 г. працуе ў БДПУ. Член журы амерыканскага біяграфічнага інстытута па прысуджэнні ганаровага звання «Чалавек года планеты» — вылучыў 10 кандыдатур ад Беларусі. Член праўлення Міжнароднага фонду «Трасцянец», прэзідыума Міжнароднай акадэміі па вывучэнні нацыянальных меншасцей.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ

Простыя рэчы

Адyseя завостранных алоўкаў

Няхай цяпер некаторыя не могуць зрабіць і кроку без выкарыстання інтэрнэту (нават у літаральным сэнсе), магчымасць своечасова дзяліцца інфармацыяй з вялікай колькасцю людзей у адзін дотык з'яўляецца вялікім плюсам. У сацыяльных сетках ужо даўно развіваюцца блогі, прысвечаныя, напрыклад, кулінарыі ці падарожжам. А што наконт мастацтва? Гераіня сённяшняй гутаркі Ірына Кабякова малюе з самага дзяцінства і плануе аддаць усе сілы гэтай справе. Яе творчасцю ў сацсетках цікавіцца больш за 20 тысяч чалавек.

Ірына Кабякова — мастачка пад творчым псеўданімам *KirinaS*. Сёлета яна скончыла Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка па спецыяльнасці «Педагог-мастак». Дзяўчына з'яўляецца прызёрам шматлікіх мастацкіх конкурсаў, напрыклад, у 2018 годзе ёй дастаўся галоўны прыз «Здольнасць года», дыплом «Прызнанне года» і Кубак ад канала *MTVmix*, а ў 2019 годзе Ірына была вылучана на прэмію «*BEST PEOPLE AWARDS*» (Расія і Еўропа).

Работы Ірыны Кабяковай можна ўбачыць на выстаўках не толькі ў Беларусі, але і за мяжой. Дзяўчына займаецца маляваннем карцін пад заказ, праводзіць

Фота з асабістага архіва І. Кабяковай.

Ірына Кабякова.

заняткі ў сваёй майстэрні. І, акрамя ўсяго іншага, дзеліцца поспехамі ў сацсетках.

— **З чаго ўсё пачыналася? Калі з'явіліся першыя карціны?**

— Вядома, усё пачынаецца з дзяцінства: я шмат малявала. Тата расказваў, што спакойна мог займацца сваімі справамі, толькі трэба было своечасова прыходзіць дадому і завастраць мне алоўкі. З 7 гадоў я займалася ў мастацкай студыі, хадзіла

туды на групавыя заняткі. Першыя работы таксама з'явіліся ў дзяцінстве, яны доўга знаходзіліся ў маім партфоліа і падабаліся майстрам.

— **Вы займаліся дастаткова, каб развівацца ў гэтым кірунку?**

— Для мяне гэта дакладна справа ўсяго жыцця, я з дзяцінства любіла творчасць і наведвала розныя гурткі. Падабалася бісеропляценне, кераміка... Вучылася многа і вельмі старанна: сама і ў школе мастацтваў. У свой час давялося выбіраць школу — алімпійскага рэзерву (бо прафесійна займалася плаваннем) або звычайную. Выбрала вучобу і вырашыла развівацца менавіта ў маляванні. Пасля гэтага была школа мастацтваў, а пазней — універсітэт: паступіла на спецыяльнасць, аб якой магла толькі марыць, — «Выяўленчае мастацтва, чарчэнне і мастацкія народныя промыслы».

— **Калі ўпершыню адчулі, што ўсё недарэмна?**

— Некаторыя з маіх першых работ з'явіліся на выстаўцы, прымеркаванай да Дня аховы дзяцей, у Доме дзіцячай творчасці Гомеля. Там было каля 20 маіх твораў, і гэтая экспазіцыя стала для мяне першай у жыцці. Пазней, калі ўжо вучылася ва ўніверсітэце, пашчасціла выставіць свае работы ў Мінску, Санкт-Пецярбургу і Маскве.

— **На вашым творчым шляху адбыліся кардынальны змены? У які перыяд вы заўважылі цікавасць аўдыторыі?**

— Вялікую частку аўдыторыі прынесла атрыманне галоўнага прыза ў намінацыі «Талент года» ва Уфе. Людзі даведаліся пра мяне і пачалі цікавіцца творчасцю. Прыкладна тады я стала маляваць карціны для вядомых асоб, гэта паўплывала на маё развіццё ў прафесійным плане.

— **Колькі часу звычайна ўдзяляеце свайму захапленню?**

— Як толькі ёсць вольная хвілінка, стараюся працаваць. Нават упарадкавала дома майстэрню. Часу на маляванне ідзе вельмі шмат, але я гэтаму толькі рада.

— **Наколькі важная для вас работа з сацыяльнымі сеткамі?**

— Я люблю дзяліцца працэсам працы, а людзям вельмі падабаецца за гэтым назіраць. Нейкай паслядоўнасці ў публікацыях няма, бо ўсё залежыць ад колькасці гатовых карцін. Імкнуся паказваць выніковы варыянт твора і пісаць пра свае перажыванні, дзяліцца пачуццямі, якія выклікае гэтая праца. Аўдыторыя таксама адгукаецца. А нядаўна на адну з работ — «Нацюрморт маёй душы» — напісалі музыку: падпісчыка натхніла гэтая карціна.

— **Якія парады можае даць тым, хто толькі пачынае свой шлях у мастацтве?**

— Малюйце як мага часцей, стаўце сабе задачы. Малюйце хоць трошчкі, але кожны дзень. Галоўнае — удасканалвацца на працягу ўсяго жыцця, тады ў вас абавязкова ўсё атрымаецца.

Паліна МАЛЯРЭНКА

зваротная сувязь

Крыху фантастыкі восеньскім вечарам

Праграма «Літаратурная анталогія» канала «Культура» Беларускага радыё прапануе працяг рамана Георгія Марчука «Крык на хутары». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха».

У эфіры выхадных у праекце «Літаратурныя гісторыі» слухачоў чакаюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў, а аматараў паэзіі — праграма «Прачулым радком», дзе гэтым разам прагучаць вершы беларускіх паэтаў, прысвечаныя маці.

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць радыёспектакль «451 градус па Фарынгейце» па творы Рэя Брэдберы, а таксама інсцэніраваныя старонкі апавесці Алеся Адамовіча «Апошняя пастараль». Прыхільнікам дзіцячага радыётэатра канал «Культура» ў суботу і нядзелю ў 10:05 прапануе спектакль «Трое з плошчы Каранад» Уладзіслава Крапівіна, казку «Іван-царэвіч і Шэры воўк» і радыёінсцэніроўку «Чэмпіёны другога «В»».

Чытанні для маленькіх ладзяцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У гэтыя дні гучаць старонкі кнігі Уладзіміра Васькова «Дахавік Казік». Штогавечар у 21:00 выходзіць «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы. Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, — паэт з Мядзела Аляксандр Быкаў.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 кастрычніка — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на творчую сустрэчу з паэтам і акцёрам Андрэем Душачкіным (18.00).

20—24 кастрычніка — на кніжную выстаўку-кірмаш «Кніжная восень у сталіцы» ў гандлёвы цэнтр «Сталіца» (пр. Незалежнасці, 3) на пісьменніцкія аўтограф-сесіі (12.00—20.00).

16 кастрычніка 75-годдзе святкуе Ніна Каленчыкава, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

17 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Сямёна Школьнікава (1901—1977), мастака-грымёра, заслужанага дзеяча культуры БССР.

17 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Станюты (1936—2011), крытыка, літаратуразнаўца, празаіка.

18 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Алеся Салагуба (1906—1934), паэта, літаратуразнаўца, публіцыста.

18 кастрычніка 85-годдзе адзначае Любоў Пакаташкіна, графік, плакатыст.

18 кастрычніка 75-гадовы юбілей святкуе Ганад Чарказян, празаік, паэт, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Піша на курдскай, армянскай і рускай мовах. Жыве ў Мінску.

19 кастрычніка — 205 гадоў з дня нараджэння Максіміліяна Маркса (1816—1893), мемуарыста, аўтара ўспамінаў «Запіскі старіка: Витебск с 1821 по 1840 гг.».

19 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Марыі Жыдовіч (1906—1977), мовазнаўцы, заслужанага дзеяча навукі БССР.

19 кастрычніка 85-годдзе адзначае Эдуард Гарачы, акцёр, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

20 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Быліча

(1906—1944), акцёра, заслужанага артыста БССР.

20 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Алеся Сучка (сапр. Пётр Дабрыян; 1916—1993), паэта.

20 кастрычніка — 80 гадоў з дня нараджэння Ганны Юзеевай-Шаблоўскай (1941—1993), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

20 кастрычніка 70-гадовы юбілей святкуе Сяргей Саркісаў, плакатыст, графік.

20 кастрычніка 50 гадоў спаўняецца Андрэю Кудзіненку, кінарэжысёру.

21 кастрычніка — 180 гадоў з дня нараджэння Сільвестра Балтрамайціса (1841—1918?), літоўскага і беларускага бібліяграфа, этнографа.

21 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Муравейкі (1921—2021), паэта, заслужанага работніка культуры БССР.

22 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Ліліі Стасевіч (1921—1999), актрысы, дыктара радыё, педагога, заслужанай артысткі БССР.

22 кастрычніка 75-годдзе адзначае Іван Бокій, графік.

Беларускі фонд культуры шчыра смуткуе з прычыны смерці галоўнага рэдактара «Краязнаўчай газеты» Уладзіміра Станіслававіча ПУЧЫНСКАГА і выказвае глыбокія спачуванні яго родным і блізкім, сябрам і папличнікам.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Барсукоў, Віктар Гардзей, Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзімава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш, Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@vviadza.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захаравы, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.vviadza.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98 аддзел мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.
Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісаны ў друк 14.10.2021 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 660

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва "Беларускі Дом друку"» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013 Заказ — 2636 Д123456789101112 М123456789101112 Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Паўсюль рэдакцыя можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.